ДЄТИНЬСТВО
CHILDHOOD

1994 / 1,2

ДЕТИЊСТВО

часопис о књижевности за децу
година XX, број 1, 2
пролеће – лето 1994.

Редакција
Др Живан Живковић
(главни и одговорни уредник),
др Емил Каменов, Јован
Љуштановић, Светозар Малешев,
Раде Обреновић, др Милутин
Смиљанић

Лектор и коректор:
Светозар Малешев

Ликовни уредник:
Оскар Штефан

Секретар редакције:
Светозар Малешев

Издавач:
Змајеве дечје игре

За издавача:
Раде Обреновић, директор
Змајевих дечјих игара

Часопис „Детињство" излази тромесечно
Цена овог двоброја 15,00 динара,
Годишња претплата 30,00 динара,
за иностранство 60,00 динара.
Рукописи се не враћају.

Адреса: Змај Јовина 26/II, 21000 Нови Сад
Телефон: (021) 611-266
Факс: (021) 26-245
Жиро рачун: 45700-603-8-2437
Слог: Ласер Студио, Нови Сад
Тираж: 1.500
Штампа: Стојков
Штампање завршено: септембра 1994.

Часопис „Детињство" делимично
финансира Министарство за културу
Републике Србије

Садржај:

I
СТВАРАОЦИ И ПОЈАВЕ

Драгутин Огњановић – РОДИТЕЉИ И ДЕЦА У БИБЛИЈСКИМ ТЕКСТОВИМА 5
Бранислава Ковачевић – ДЕТИЊСТВО КАО БОЛ И УТЕХА 16

II
ИЗАБРАНО ИЗ НОВИХ РУКОПИСА

Мирјана Стефановић – О УГЉЕШИ 21

III
ТРИБИНА ЗМАЈЕВИХ ДЕЧЈИХ ИГАРА

Мирослав Радоњић – НЕСУМЊИВО ЛИЦЕ 27
Ђорђе Радишић – СВЕТИОНИК ДЕТИЊСТВА 30

IV
ОСВЕТЉЕЊА

Иван Шоп – МЛАДИ, ЉУБАВ И ПОЕЗИЈА 37
Милован М. Радивојевић – УЗБУДЉИВЕ ПЕСМЕ ЗАВИЧАЈА 39
Весна Алексић – БАЈКА О ЈАБУЦИ 42
Драгутин Огњановић – ЛИРСКА СЛИКА АНИМАЛНОГ СВЕТА 44

Мирослав Демак – ЈА ПОСАДИХ ТЕЛЕФОН (Антологија словачке поезије за децу) 47

САДРЖАЈ ДЕВЕТНАЕСТОГ ГОДИШТА 83

I

Стваралци и појаве

Драгутин ОГЊАНОВИЋ

РОДИТЕЉИ И ДЕЦА У БИБЛИЈСКИМ ТЕКСТОВИМА

Митска матрица слике односа према деци у далекој прошлости нам је мало позната, јер мноштво текстова и усмених предања древних цивилизација или није сачувано или нису преведена. У *Старом завету* постоји обиље успутног материјала који, у контексту слике друштвеноисторијских збивања смешта и опажања о рађању, рашћењу, испаштању и страдању деце од болести, глади, одмазди или судбинских казни због прародитељских грехова.

Дуж целе *Библије* – од *Тере*, односно Мојсијевих књига, преко *Књиге Исуса Навина, Књиге о судијама, Књиге о царевима, Књиге дневника, Књиге о Јову, Псалама Давидових, Соломунових прича* и књига пророка Исаије, Јеремије, Језекиља, Данила и других – наиђе се на понеко опажање, слику или податак који, из перспективе односа према људској продужености у гену, открива занимљиве, често непријатне и грубе истине. Знатно друкчије стоји ствар у новозаветним текстовима – јеванђељима и посланицама – у којима је однос према деци везан за Христов долазак на свет, на његово одрастање и однос према деци.

Деца и детињство у Старом завету

Библија има позитиван однос према браку, рађању и обнови људске врсте кроз пород. Рађање је дар божји, благослов и увод у свет посвећења. Људско умножавање Бог поздравља и благосиља речима: "Рађајте се, и напуните земљу и владајте њом..." (I Мојс, 1, 18)[1)]

Стари завет забрањује женидбу проституткама, удовицама и пуштеницама и прељубницама, јер обезвређују брак као институцију која је црквеним ритуалом пред Богом призната као светиња. Зато је рођење детета претпоставка озакоњења божјим начелима признате заједнице. Иако су други облици рођења ван брачне везе непризнати и грешни, у тренуцима кад се доведе у питање продужност лозе, Јахве прећутно одобрава.

Створивши човека по свом обличју, Бог је створио *мушко* и *женско*, благословио их и наложио им да се рађају, множе, владају земљом и буду господари риба, птица и зверињa, али кад међу људима завладају разврат и безакоње, одлучи да их казни и у легенди о потопу уништи све, осим по један пар из људског и анималног света, у циљу обнове живота, без којег би и његова егзистенција губила смисао (I Мојс, 1, 6).

Да брачна веза и законита деца имају предност говори Аврамов случај добитка деце са слушкињом и са Саром. Кад под старе дане добије Исака, Сара захтева да отући слушкињу са децом, упркос ранијем привољевању да их на тај начин има. Ожалошћеног Аврама Бог утеши рекавши да ће му се по Исаку семе прозвати, а да ће од њега и од робињиног сина створити народ.

"И Аврам устав ујутру рано, узе хљеба и мјешину воде, и даде Агари метнувши јој на

1) Библијски наводи су из *Светог писма старог и новог завјета* (прев. Ђ. Даничића, односно В. Караџића), Београд, Британско/иностранo библијско друштво, 1966, изузев неких навода из *Новог завета* у преводу др Емилијана М. Чарнића, Библијско друштво, Београд, 1990.

леђа и дијете, и отпусти је, а она отишавши луташе по пустињи вирсавској. А кад неста воде у мјешини, она баци дијете под једно дрво, па отиде колико се може стријелом добацити, и сједне према њему; јер говораше: да не гледам како ће умријети дијете. И сједећи према њему стаде иза гласа плакати. Бог кад чу глас дјетињи, и анђео Божји викну с неба Агари и рече јој: што ти је, Агаро? Не бој се јер Бог чу глас дјетињи оданде гдје је. Устани, дигни дијете и узми га у наручје; јер ћу од њега учинити велики народ. И Бог јој отвори очи, те угледа студенац; и отишавши напуни мјешину воде и напоји дијете. И Бог бијаше с дјететом, те одрасте, и живљаше у пустињи, и поста стријелац" (Мојс, 21, 9–20).

Околност да по наводном Јахвеовом налогу Аврам Исака одводи на погубљење и да се у тренутку када Исака заколе овај претвара у Јагње, ствар компликује и наводи на могућност разноврсног тумачења. Компликовање ситуације после добитка детета и од Саре и њено ривалство са Агаром, може да доведе до помисли о сувишку накнадно добијеног неочекиваног детета које је помутило односе између Аврама и Саре, Саре и Агаре.

Дански филозоф Сјерен Кјеркегор у књизи *Страх и дрхтање*, посвећеној овом библијском мотиву, основну мисао темељи на дуализму етичког и религијског начела. "Етички израз онога што је Аврам урадио је исказ да је он хтео да убије Исака, а религиозни да га је хтео жртвовати."[2)]

Околност, да је Исак дошао на свет као реметилачки чинилац у затечено стање, ирационални део Аврамовог бића је могао да активира жељу за његовим уклањањем. Што и после наводног погубљења Исак остаје жив, разлог ваља тражити у разрешењу насталог проблема у законским регулативама у којима првенство имају деца из законитог брака. Напокон, ако је и бивало жртвовање деце на начин како се говори у легенди о Авраму и Исаку, преображај Исака у Јагње и његова супституција њим, Аврамовом жртвом обележава прелазак са тог страшног облика жртве на прилог бажанству даром анималног јагњета.

Ривалство жена у борби за наслеђе огледа се нарочито у случају Јаковљевих жена Лије и Рахеле. Лија, до које Јаков није нарочито држао, изроди седморо деце, а Рахела дуго остане нероткиња, али Јакову, из љубоморе према Лији, допусти рађање деце са својом слушкињом, после чега и Лија, којој је сестра Рахела преузела мужа допусти Јакову да и са њеном слушкињом добије децу, Господ услиши Рахелину молбу и "отвори јој материцу", те роди сина Јосифа (I Мојс, 29 и 30, 1–24), после чега се, обогаћен, и са више деце, Јаков враћа из службе од Лијиног и Рахелиног оца Лавана.

Заштита детета је родитељски и друштвени акт бриге: у *Закону о ропству, убиству и тјелеснијем повредама* предвиђена је казна за оног ко удари трудницу и пре времена роди дете, да плати колико захтева муж, а ако се роди мртво да узме "живот за живот" (II Мојс, 21, 22–23).

У настојању да се смилостиве разгневљена божанства, у различитим религијама је постојао култ жртве у крви. Обичај приношења прворођенчета животињског и људског, "што год отвара материцу", у знаку је потврде верности и откупа, преузимања завета поштовања божанских начела и искуп за сагрешења (Мојс, 18, 13, 15).

Апсурдни облик приношења жртве детета за које се целог живота жудело постулира снагу вере која, на плану хуманитета, чини чудо: Аврамово жртвено дете, на чудесан начин, замени жртвено јагње. Без тог обрта легенда о Исаку би изгубила смисао и добила сазвучје злочина. Испуњење налога без противљења има своју логику: свемоћни искуша-

2) Сјерен Кјеркегор: *Страх и дрхтање*, БИГЗ, Београд, 1975, стр. 59.

ва! Дете је дар божји, Бог га може узети, оставити или оживети.

Битку за потврду кроз пород најбоље илуструје Соломонова пресуда двема проституткама које су истовремено родиле децу, од којих она која је родила мртво кришом замени и присвоји дете оне друге. Снага правог материнства дође до израза у тренутку када Соломон, не могавши друкчије да ствари изведе на чистац, узме нож да дете пресече, да га "поделе". Права мајка устукне у корист противнице, а судија – мудрац и психолог – дете преда њој. Супротно понашање ових жена је довољан аргумент за закључивање: бол праве мајке је јачи од неправде која јој се наноси. Њој је стало да дете остане живо, макар и по цену одрицања, па се решење овог проблема узима као парадигма правичности и задовољења правде.

Врховни отац свега видећег и невидећег – по своме кодексу – награђује и кажњава свет кроз пород. Тако наилазимо на указивање анатемисаног рода Израеловог који је, од искона, "нечист и по очевој и мајчиној линији" (Ез, 16, 3). Та нечист, задире у историју огрешења о моралне норме предака, па се жиг проклетства преноси на потомство.

Смена зла и добра, страдања и смиривања, неправде и правде у *Старом завету* условљава и различите облике односа према својој и туђој деци. Идеалистичка утопија, најрадикалније дете у Месијином царству мира, кад превладају мудрост и разум, пророкује да ће вук живети са јагњетом, рис са јаретом, лав са телетом "и мало дијете водиће их" и да ће се дојенче играти "над рупом под аспидином, и дијете одбијено од сисе завлачиће руку своју у рупу змије василинске" (Ис, 11, 6. 9). Међутим, кад свет обузме безумље, сукоби између народа доводе до бесмисленог уништавања, а освета кроз децу добија геноцидни карактер. Слутећи разарање Вавилона, Исаије предвиђа да ће освета бити страшна, да ће Миди јеврејску децу убијати на очиглед родитеља да се "ни плоду у утроби неће смиловати" (Ис, 13, 16–17). Наведена опречна виђења света резултат су друштвених стања и расположења, па светли доживљаји света заговарају утопијски идеализам, а емотивна тензија активира мржњу, окрутност, одмазду.

Осим кажњавања родитеља у породу, постоји и непосредно кажњавање деце због одређених поступака или радњи. Кад се пророку Јелисију наругају деца због ћелавости, он их прокуне и медведице растргну њих четрдесет двоје. Игра и пошалица се кажњавају, а дејство клетве и окрутна одмазда су на делу кад се доведу у питање световне и сакралне ауторитете (II Ца, 2,24), јер се ударање на било коју светињу сматра светогрђем и ширењем сатанизма.

Освете зарађених страна најбруталније су у одмаздама примењеним на деци. Мисирски цар награђује бабице да при порођају жена, убијају мушку децу свога племена, али оне то не чине, па Фараон мења облик геноцидног уништења: нареди да мушку јеврејску децу баце у воду, при чему, Мојсија, доцније спаситеља Јевреја, из сажаљења спаси управо Фараонова кћи. (II Мојс, 1, 16–22).

Алегорична слика деловања демонијачне силе представљања у обличју седмоглаве аждаје, чека пред трудницом на порођају да јој прождре дете, али Бог узме себи и жена утекне у пустињу. Оличење нечастивог, аждаја на небу зарати са анђелима и, савладана и збачена на земљу, поново се устреми на жену и дете, али је Бог поново осујети (Јов, 12, 1–7). У наведеној алегорији није тешко препознати могућност усмрћења детета при породу, а у аждајином даљем насртају – болести које прете да га угрозе и – униште (Откр. Јов, 12, 1–7).

Стари завет у вези са децом открива страшне истине, геноцидне радње и апокалиптичке призоре. Оплакујући разарање Јерусалима од божјег гнева и разарања освајача, Језекиљ варира слику страдања деце која и

сисајући "обамру на мајчиним грудима" и "испуштају душу у наручју матера својих". Градација страдања добија ужасавајућу поенту: деца умиру на улици, а упитаност иде ка могућности канибалског чина: "Е да ли жене једу пород свој, дјецу коју носе у наручју?" (2, 11–19).

У општој пометњи и погибељи по каменитим и пустим пределима без воде и хране, страдање добија апокалиптичке размере: "Језик дјетету које сиса приону за грло од жеђи: дјеца ишту хљеба и нема никог да им ломи (Језд, 4, 4), јер нити има шта нити има ко да им га понуди. Греси су толики и Јахве[3] прети Јерусалиму да ће пустити глад "и љуте звијери" које ће му дјецу појести (Јез, 5, 7).

Злодела се кажњавају, па Хошеа захтева од Јахвеа да Израелу да "јалово крило" и "усахла прса", односно родитеље без деце, а тамо где их има да остану без хране, односно без млека (X, 9, 14). Насупрот томе, обиље млека је антиципација земље благостања у којој ће тећи *мед и млеко* или ће бити обиље вина и млека али више на симболичном плану.

Казне због родоскврнућа, као облика греха, имају кобне последице: кад неко облежи стрину осуђен је да на онај свет оде без деце, а они који узму снаху осуђени су "да без дјеце буду" (Мојс, 20, 20–21). У случају смрти једног супружника, Јахве пређутно допушта супституцију из породичног круга. Кад Јуда у *Старом завету* наговори најстаријег сина да се ожени супругом умрлог брата, да под његовим именом продужи лозу, овај облежи снаху, али "проспе семе" не желећи децу из таквог споја. Међутим, кад Јуди умре жена, он, свекар, општи са Тамаром и добије близанце. Ако Авилан не жели губљење идентитета кроз децу у братово име, Јуда прихвати продужност лозе и на наведени начин.

Кад после спаљивања Содоме, остане само праведни Лот са својим кћерима, да му племе не би изумрло, оне га опију и, у инцестном чину, остваре своју и његову жељу за продужношћу. Овај митски облик судбинске заустављености пред питањем продужности, асоцира на Едипов случај, али се ова два односа разликују у поводима: код Софокла је реч о раду судбине: у форми несвесног, односно трагичне кривице, Едип убија оца и обљуби мајку са којом изроди децу, а Лотове кћери свесно планирају да се чин очеве обљубе догоди у пијанству као супституту за несвесно. Разлика је, међутим, дијаметрална: Едипов пород је осуђен на истребљење, а Лотов на спас генетског стабла које се израчва у два посебна народа. У Лотовом случају је реч о продужности лозе, а у Едиповом о уништењу. Корен Едипове трагике је у томе што Лај не подноси преузимање власти, због чега и он и сви буду кажњени кроз потомство. Лотов инцест није кажњен, јер се апокалипса згодила на нивоу колективитета целе Содоме, пре инцеста. После великог пострадања града, праведни Лот је са кћерима преживео и, попут Ноја, обновио Лозу, али на родоскврнилачки начин, јер је остао без избора. Разлика је, међутим, у томе што је у Нојевој барци све унапред предвиђено и уређено да парови васколиког живог света обнове све његове врсте, док је у Лотовој затечености у невољи, судбина водила ка обнови кроз инцест.

Не произилази ли из тога да Јахве у гневу и обрачуну иде до границе на којој се поставља *бити ил не бити* читавог људског рода и да се, у коначном, опредељује за *бити* кроз преостали део, сведен на ниво могућег биолошког истребљења. Свесни облик учешћа Лотових кћери у обнови кажњеног племена једина је могућност његове продужености. Друкчије би остала пустош, а божје дело и свет који је створио остало би без смисла. Библијске легенде опоминју на све могуће

3) За разлику од феничанског бога Ела, египатског бога Мина и грчких богова који имају жене богиње, Јахве је "јединцат, у њег нема ни сексуалне активности, ни дружице, ни дјеце у тјелесном смислу".

облике људске ревитализације која иде у прилог филозофији да је живот јачи од смрти, а да се грехови и облици казни током времена мењају. Ма колико морално за осуду, инцест у легенди о Лоту и његовим кћерима проблематизује егзистенцијалну нужност у суочавању са мистеријом и ништавилом смрти. У немогућности другог избора, Лот се, кроз инцест, опредељује за живот.

Против Лота се не окрећу ни презир, ни осуда, ни згражање, његов случај је једина могућност спаса људског рода. Од остатка – после Потопа, Содоме и других катаклизми, обновом кроз пород обнавља, потврђује, преображава и продужава људску врсту, осмишљава човеково постојање и оправдава његов долазак на свет.

У *Закону о правди и љубави према ближњима* се обећава да вернице, божје службенице, неће бити "ни пометкиње ни нероткиње" (Мојс, 23, 26). Међутим, и родиље подлежу извесним узусима санкција уколико се не придржавају прописа о владању. Жена која после порођаја роди мушко, нечиста је седам дана, а која роди женско две недеље. Крштење се обавља осмог дана, а породиља не сме да одлази у "светињу" док не протекне рок чишћења, после чега је дужна да свештенику однесе "јагње од године на жртву паљеницу, и голупче или грлицу за жртву ради гријеха" (III Мојс, 12, 6).

Парадокс између благосиљања чина рођења и греха због зачећа има очигледну прагматичну функцију: благослов због умножавања и искуп "греха у знаку плаћања посреднику између човека и Бога. Ове дажбине су чист световни облик дација коме се придају сакралне санкције.

Слику библијске свести детерминише и однос према деци. Та слика је, највећим делом, у знаку митско–религиозних погледа на свет, који се изводе из премиса верске моралности, мојсијевске и хришћанске ортодоксије. Идеал небеске хармоније слави чистоту душе, окренутост узвишеном и вери у егзистенцију стваритеља. Инвентар свега што се у вези са децом у *Библији* збива, подразумева регистровање наслеђених и предочавање будућих стања. У народној, па и писаној књижевности, религијски модел осећајности, у оном што је до нас дошло, постепено уступа место световности и утире пут ка деци на подлози моралисања.

Људи су у деци најосетљивији, било да је реч о рођењу, подизању или опстанку. Чежња, љубав, брига и бол, су пратећи облици усредсређености на њих, од жудње да се имају, кроз добитак подизања и одбрану од евентуалних угрозитеља. Ван митске структуре тај однос носи предзнак цивилизацијске и историјске свести психолошких стања, обичајних, верских и друштвених облика понашања.

Вера је претпоставка и услов пројекције у породу и продужетку потомства кроз њега. Преварену и грешну Еву спасиће рађање деце, под условом да са Аврамом остане "у вери и љубави и освећењу са смерношћу" (I Павл. посл. Тимотеју, 2, 3, 15). Да је вера основ среће и гаранција спасења сведоче: Сара која је стекла "силу да ствара потомство и преко времена своје старости" (Јеврејима, 11, 11), кушани Аврам који је жртвовао сина јединца да би му се по њему назвало потомство, и Мојсије, којег су родитељи непосредно после рођења три месеца скривали да би га спасили.

Деца се у библијским текстовима доживљавају посредно, кроз причу о родитељима и њиховом потврђивању кроз потомке. Њихово акционо понашање – машта, игра осећање и мишљење – практично не постоје. Нешто друкчије стоји ствар са пророцима Исаијом и Јеремијом. Јеремија је већ у мајчиној утроби предодређен да буде пророк. Позивајући га себи, Јахве га на то подсећа речима: "Прије него те саздах у утроби знах те; и прије него изиђе из утробе, посветих те; за пророка народа поставих те" (Јер, 1, 5), а Исаија истиче како га Господ "позва од утробе" поменувши

му име (Ис, 49, 1). Како је реч о личностима чија се служба исцрпљује у предвиђањима и служењу речи као обзнани предвиђања, више него други појединачни субјекат, пророк је *дар божји* или човек *обдарен* способношћу да својим визијама и речима да смисао и значење. Зато је предестинација, као облик одређења човековог послања важан чинилац Божјег учешћа у човековом путу у судбини.

Околност да Јахве, већ у мајчиној утроби, будућим пророцима одређује делатност, чак и име, открива колико је крштење уопште, а посебно у библијској ономастици, важан чинилац и непоновљив чин.

У дијалогу са Богом дете се у *Старом завету*, као говорни субјекат, јавља једино у Јеремијином случају: "Ја рекох: 'Ох Господе, Господе! Ево ме, не знам говорити јер сам дијете'", али му Господ додирне усне, пренесе на њега своју речитост и да иде куд га пошаље и да говори што му год каже, да га поставља над народима и царствима да истребљује и обара, затире и раскопава, да гради и да сади (Јер, 1,5 – 6 и 10). На другој страни, у освојене земље шаље оне који стасавају да преузимају нове животне просторе (V Мојс, 2, 31).

Праведни страдалник Јов, у тренутку потпуне несреће која га је задесила у материјалним добрима, у стоци и породу, оболео и вређан од жене, проклиње и дан свога рођења (Јов, 3, 1). Јадикујући над судбином, он куне и зору што му није затворила "врата утробе" да издахне пре рођења. По Јову, човек се рађа на невољу, за муку и за патњу. Остављен од пријатеља, игнорисан од слугу, унижен од жене коју проклиње "синовима својим" и занемарен од деце која га ниподаштавају и руже (Јов, 19, 18 – 19), Јов трпи и подноси удесе који га погађају. Његово страдање, испаштање и праведност, ипак, на крају учине да га Бог награди новим срећним породом и обилатим наслеђем.

Као претпоставка свеколико човековог каснијег испаштања, рођење је упоришна, нападнута тачка, јер Сотона, ни најправеднијим не допушта да уживају у својој невиности, богатству и блаженству. Већ при стварању живог света, Господ и људима и животињама упућује речи благослова и жељу да се множе, али, опирући се његовој жељи, Сотона, који је ушао у људски свет, у првом реду атакује на жену и, с њом у вези, на човеково потомство. Као симбол зависти, раздора, хаоса и несреће, он непрекидно ремети могућности хармоничног одвијања живота. Разорна сила пакосника сеје семе зла, разори хармонију, унесе неред, хаос, несрећу и патњу. Јовово окретање сопственом рођењу и клетва доласка на свет су полазишта са којих је дошло до филозофије да је *дете родило човека* или да је *дете отац човеков*.

У *Првој књизи Мојсијевој* (27,6) постоји податак о порезима на откуп душа верника која је – по наводном налогу Хахве – плаћена свештеницима. У том контексту, за мушко дете од месец до пет година давано је по пет шекела, за женско три, а за пунолетне особе десет пута више. Можемо само претпоставити колико је ова врста дажбине тешко падала сиромасима, посебно оним са више чланова породице који су, продајом радне снаге, имали да издрже наведени намет.

Околност да је у вези са децом у *Светом писму* мање трансцедентног, него опипљивог животног искуства, доприноси живљем увиду у однос према потомству као духовној и физичкој обнови света. У библијском речнику посебан значај за ту обнову има појам *семе* и у директном и симболичном значењу. Господ благосиља Адама да излије семе, добије потомство, разастре лозу и умножи племе (I Мојс, 3, 15). На сличан начин благосиља и праведнике Абрахама, Ноја, Јоба. У дубљем смислу речи, највеће право на продуженост у времену пројекцијом у породу, имају искушеници патње, јер они највише заслужују настављање у потомству. Међутим, рођењем се све не решава. Оно је само претпоставка

да новонадошавши становник света и сам оправда своје постојање и испуни своју људску сврху, кроз какво велико дело. Зато, језички гледано, појам *дете* и његов множински облик *деца* има и метафорично значење човека: дете божје, деца Израиљева.

Тек пројектован у породу и у породичном окружењу, човек постиже пуноћу битка, осећање задовољства и осмишљавање живота. У том смислу најречитије говори један благослов у *Псалмима Давидовим*, који одабраним поређењима осведочава то осећање: "Жена је твоја као родна лоза усред дома твојега; синови твоји као гране маслинове око стола твојега (Пс, 128, 3).

Снажну веру и подношење трпљења и страдања у њено име, Бог награђује благословом, а одбијање да се оствари његов налог бива кажњен смрћу. У случају када одређена жена не може да роди, или долази до привремене супституције и помирења посинком или се, у позним годинама добије сопствено дете. На тај начин децу добијају Сара, Ребека и Рахела, од којих постане изабрани израелски народ (I Мојс, 12, 12, 20).

Антиномије безгрешност и грех су кључ за разумевање свих облика искушења, награда и казни у библијским штивима. Господ кажњава Давида због обљубе туђе жене и убиства њеног мужа, предочавајући му непосредну одмазду: "... ево, ја ћу подигнути зло из дома твојега и узећу жене твоје на твоје очи, и даћу их ближњему твојему, те ће спавати са женама твојим на видику свакому" (Сам, 12, 11). Осим излагања јавној осуди, Господ Давида казни и смрћу сина који је дошао из прељубног чина, али га након тога награди сином са законитом женом Витсавејом. (Сам, 12, 24).

Уздање у Бога и његову милост је врховни принцип вере, па се благослов протеже и на оне који окончају без наследника. "Умријети без дјеце боље је него имати потомке безбожнике" (Сир, 16, 1–4). Вера у загробни живот и превођење из физичке неплодности у духовну плодност су важнији од пројекције у породу: "Благо неротки, али без љаге, којој ложница не познаје гријеха... Боље је и не имати а посједовати крепост, јер је помен њезин бесмртан" (Мудр, 3, 14; 4, 1).

У старозаветним предањима потомство се, по правилу, стиче у брачној вези супружника истог племена, али, сплетом околности, животних додира и мешања, остварује и са странкињама, као што је случај са Тамаром, Рутом, Рахелом или Бат–шебом. У напору да оствари родитељску жељу за пројекцијом у породу, старозаветни човек се користи и *посињењем*, као супституом немања сопствене деце. Најчешћи облик ове врсте надокнаде је једносмеран и превасходно долази пристанком женске стране да муж добије дете са слушкињом, или допуштењем да до порода дође са снахом. У оба случаја је настојање да се компромисно и са што мање последица задржи статус супружнице или да се наследи имовина на коју затечена удовица има право. Тај прагматизам приписује се божјем благослову и таквим могућностима развитка породичне лозе.

Историјска свест и историјско памћење такође су предмет извесних библијских текстова у вези са младима. Поштовање традиције и казивање о своме пореклу у причи, претпоставка је спознаје идентитета. Зато Асаф у свом науку "отвара за причу уста своја", у жељи да се ништа не прећути и не затаји, "да би знао потоњи нараштај, дјеца која ће се родити, па и они да би казивали својој дјеци" *(Псалами*, 78, 3–6).

Исусово рођење, детињство и однос према деци

Митска рођења јунака и божјих изасланика се најављују и обзнањују на сличан начин. У томе постоји сличност између Самсоновог и Исусовог рођења. Оличење физичке снаге,

Самсон антиципира рођење духовне Месијине снаге. Његово рођење је, с друге стране, слично Исаковом: и њега, у позним годинама роди жена којој се јави анђео са вешћу да ће затруднети и родити спасиоца Израиља од Филистејаца, али упозори да бритва (бријач) не сме прећи преко његове главе, да му ко не би доскочио.

Наговештење Исусовог доласка на свет осећа се у *Старом завету* на више места и на различите начине. Пророк Исаије, као да и сам осећа недовољност што нема пород, каже: "Е да ли ја, који отварам материцу, не могу родити? (...) Е да ли ћу ја, који дајем да се рађа, бити без порода?" (Исаије, 66, 9). Сам за себе и Бог се осећа непотпуним и – недовољним, зато појава духа светога, као трансмисије између њега и човека, услов је за долазак на свет Богочовека, који уноси смисао, успоставља Логос и остварује пуноћу.

Блага вест, или предсказање, свим што је у вези са Месијом, зачиње нову етапу у митолошкој сфери и религијској хришћанској свести. Страдање у пределима без вегетације од жеђи, глади и пустињских пешчаних олуја, људе је доводило до очаја и вапаја за избављењем. Мојсијево предвођење Јудејаца и успостављање веза са Јахвом прелазна је етапа усредсређења људске пажње ка небу. То је у јеврејским условима први корак успостављања реда у беспоретку, законитости у безакоњу, наде у очају, и најава људске жудње за спасењем, спокојством и опроштајем грехова кроз исцељење и – кајање. Пошто паганство није обезбедило мир, спокој и утеху, доведене су у питање његове вредности. Суочени са многоврсним искушењима, патњама и страдањем, људи су поверовали у чудо, без којег би свет остао празнији за тајну која је оплодила митску мисао, димензију духовности и трансцеденције.

Чудо се десило на два начина: зачећем старице која роди Јована и зачећем девице која роди Исуса. Тај контрастни облик паралелизма, има унутрашњу везу и логику, јер се, на половима немогућег остварује извесност, као непосредно претходништво Месијином рођењу стоји Јованов долазак на свет, јер он, по Луки, треба да буде наговестилац Свевишњега и припремилац његових путева.

Христово рођење је, код Матеја и Луке, виђено из две перспективе. Код првог се анђео јавља Јосифу, а код другог Марији. Као централна тема која се тиче доласка на свет, Исусово рођење је праћено провиђењем коме је корен у Мојсијевом предводништву и спасавању Јудејаца. Предсказањем да ће добити сина зачетог од Духа Светога, Јосиф одлучи да напусти заручницу Марију, али му се анђео Господњи јави у сну речима да се не боји да је узме за жену јер "што се у њој зачело од Духа је Светога" (Мат. 1, 18). Најавом рођења сина, анђео наложи да му на крштењу да име Исус, јер ће свој народ спасити грехова. Марија роди мушко дете у Витлејему, а Јосиф поступи по анђеоском налогу. По Луки, анђео се јави Марији да се радује што је стекла божију милост, јер ће родити сина коме треба да надене име Исус: "Дух свети сиђи ће на тебе и сила Свевишњега осенчиће те зато ће се то свето дете звати Син Божји" (Лука, 1, 35). Да би деловао уверљивије, анђео јој скреће пажњу да је и њена рођака, нероткиња Јелисавета, зачела на сличан начин под старе дане.

У развитку легенде о Исусу, Лука иде најдаље. У време цара Августа – каже се код њега – био је попис становништва, па су Јосиф и Марија отишли у Витлејем да се пријаве, али Марија роди сина, повије га у пелене и, пошто за њих није било места у гостионици, повије га у пелене и стави у јасле. Пастирима који су се затекли код стада, укаже се анђео који, видећи их престрашене, преко њих објави радост значајну за цео израиљски народ (Лк, 2, 11 – 12). У Јеванђељу по Марку се о Христовом рођењу не говори, ваљда зато што се сматра да је легенда о томе

већ позната из Јеванђеља по Матеју, па се одмах прелази на крштење, које на реци Јордан обави пророчки изасланик Јован.

Христово рођење носи копрену тајновитости и чуда. Анђеоско наговештење са пропратним симболима његовог доласка на свет као божјег детета и изасланика, има за циљ да успостави ред, разум и праведност. Управо зато мудрацима који су приметили знамење, цар Ирод нареди да испитају ствар у вези са новорођенчетом да би, наводно и он дошао да му се поклони. Анђели прозру његову намеру и он буде осујећен, јер Марија и Јосиф са дететом, кришом беже у Египат. Не знајући за то, Ирод, попут Фараона у време Мојсијевог доласка на свет, извршивши покољ мушке деце до две и по године, а кад он умре, анђео Јосифу и Марији јави да је опасност прошла и они се враћају.

Маријино безгрешно зачеће симболично значи духовни пород предодређен избављењу људи од злих сила. Митска димензија овог рођења има за циљ да обелодани промисао о васпостављању комуникације између духовног и физичког дела људске природе и настојање да се невиност, праведност, побожност и праштање подигну на степен примарних начела моралности.

Крштење је чин којим се постиже веза са Господом и остварује духовно потомство које у вери види избављење људи од грехова и срљања по пустињи безверја. Кроз њега се улази у духовну заједницу људи и Бога и припада Христу. Светом тајном крштења, црква, кроз духа светога, остварује однос вечног и пролазног, небеског и земаљског, видљивог и невидљивог, телесног и духовног. Тек крштењем, верник стиче право црквеног помазања и благослова за све видове учешћа у верским радњама. Умакањем или прањем у виоди симболично се означава морална чистота и заштита од грехова. Урањање у воду је слика Христове смрти и покопа, а излазак из ње знамен ускрснућа.

О самом Исусовом детињству и рашћењу се каже мало. Истиче се да је "јачао у духу и пунио се премудрошћу и благодатју Божјом" (Лк, 1, 80), а кад напуни дванаест година родитељи се врате са пасхе а он, скривен, остане у Јерусалиму. После тражења код родбине и знанаца, Јосиф и Марија поново оду у Јерусалим, нађу га у цркви међу учитељима који се диве његовом разуму, а кад зачуђени упитају шта им је приредио (Лука, 2, 40–49), он им одговори: "Зар не видите да мени треба у оном бити што је у оца мојега" (Јован 2, 16), што Јосиф и Марија не схвате. Исус се врати са родитељима у Назарет; слуша родитеље и напредује "у премудрости и у расту и у милости код Бога и код људи" (Лука, 2, 19, 26).

Све што се после Исусовог рођења деси у Израелу, зачиње нову митотворну и религијску етапу у развоју оног дела човечанства који ће прихватити учење Божјег изасланика. Тај преломни тренутак, који у духовној историји означава прелазак са пантеизма на једнобоштво, својом необичношћу укључује моменат чуда јер су и Исусов долазак на свет и одлазак из њега необични и чудесни и заокружују једно постојање у име вечног памћења и трајања.

Различити извори легенди комплетирају оно што се зна из митских матрица о Богочовеку и религији која окупља, здружује, мири и праште, под условом да грешник сагледа своје заблуде и лутања и осети потребу да, кроз покајање, изиђе на пут вере и – спасења.

Дијалектику проистицања и рађања *Нови завет* види као смену бола блаженством, муке задовољством. Доводећи у везу жалост која ће наступити његовим одласком и општу радост после његовог васкрсења са породиљиним трудовима и радошћу која је обасја дечјим доласком на свет, Христос каже: "Жена је жалосна кад рађа, јер је дошао њен час; но кад роди дете, не сећа се више муке – од

радости што се родио човек на свет" (Јов, 16, 21). Спознаја жалости и радости, бола и блаженства, у ствари, води свести о обнови света кроз рађање. Благослов и заштита у духу су битке за чедност и невиност којој су деца симбол и заштитни знак.

Оличење невиности и праведности, деца су Исусу првостепена вредност света. У тренутку кад га ученици питају ко је највећи у царству небеском, он дозове дете, постави га испред себе и обрати им се речима: "Заиста вам кажем, ако се не обратите и не будете као деца, нећете ући у царство небеско. Који се дакле понизи као ово дете, тај је највећи у царству небеском. И ко прими једно такво дете у моје име, мене прима. А ко саблазни једног од ових малих који верују у мене, боље би било да се о врат његов обеси магарећи жрвањ и да потоне у дубини морској" (Мат, 18, 1–7).

Кад једном приликом Исусу дође нека жена са молбом да јој спаси девојчицу "нечистог духа", он је укори, рекавши да "није добро узети и дечији хлеб бацити псима", на шта она реагује: пси испод стола једу дечје мрве. Исус похвали њену мудрост и награди је ослобађањем детета демонијачне силе. У ову анегдотичну причицу уграђен је Логос који на једној страни инсистира на напору да деца буду сита, а на другој заговара тријумф Речи као Истине.

Одржавање народа у покорности и страху, нарочито у најави великих несрећа, има за циљ да удари и у најосетљивије струне људске осећајности. У пророковању разарања Јерусалима и визији онога што ће се збити, Христос забринуто каже: "Тешко трудним женама и дојиљама у те дане; биће, наиме, велика невоља на земљи и гнев на овом народу". (Лука, 21, 23).

Брига о мајкама и трудницама је општи људски гест, али и божанско начело, а слушање и поштовање родитеља основна заповест упућена деци, да би им "било добро" и да би дуго поживела (Посл. Ефес, 5, 6, 1). Инсистирањем на узајамним дужностима, деца се упућују да "у свему" слушају родитеље, а родитељи да буду правични, и да их не повласте и не игноришу да не би постала малодушна (Посл. *Калашанима*, 3, 20–21). Занимљив је и индиректан облик помињања родитељске љубави према деци. У беседи народу, Павле подвлачи да су он и његови свештеници поступали благо према деци, а сваког саветовали и бодрили као отац децу (I Посл. *Солуњанима*, 2, 7, 11–12), из чега проистиче да су емоције – нежност и благост – резервисане за мајке, а *ratio* – саветовање и подстицаји – за очеве. Овакав став је резултат јеванђељског схватања да *pater familias* усмерава и васпитава, а мајка инвестира емотивну топлину, нежност и – смерност.

У породичном троуглу (муж – жена – дете), у библијским текстовима се остварује међузависност у којој сва три члана имају посебну улогу. Крштењем се успоставља веза кроз коју се свети знаци преносе с једних на друге: "Јер се посвети муж некрштен женом крштеном, и посвети се жена некрштена од мужа крштенога; јер иначе дјеца ваша била би нечиста, а сад су света" (Лк Кор, 5, 7).

Контрастирање дечјег нивоа мишљења и мишљења искуственог човека, своди се на незрелост и зрелост у разумевању животне загонетке. У *Првој Павловој посланици Коринћанима* наилазимо на реалну и логичну варијанту промишљања о детету и детињству, сходно развојном нивоу индивидуе: "Кад сам био дете, говорио сам као дете, мислио сам као дете, закључивао сам као дете. А кад сам постао човек, престао сам са детињаријама" (13, 14, 11).

О деци се у библијским текстовима говори као о саставним чиниоцима живота, али као о објектима преко којих се остварује пројекција будућности или на којима, кроз освете, живот показује окрутно лице. У оба завета дете је говорни субјекат само два пута: кад

Јеремија разговара са Јахвеом, а Исус са родитељима у јерусалимском храму.

Старозаветна религијско–педагошка поетика садржи и мисли о деци и њиховом васпитању. "Боље је дијете убого и мудро него цар стар и безуман, који се већ не зна поучити" (Проп, 4, 13). Или: "Пут и цар дају мудрост, а дијете пусто срамоти матер своју" (Проп, 29, 15). Сличних морализама има и у апостолским делима, нарочито у посланицама у којима се, у паралелизмима, казују одређене истине о необузданим људима који се понашају лакомислено, попут раскалашне и хировите деце: "Браћо, не будите детињастих мисли, него у злоћи будите нејаки, а у мислима будите зрели људи" (Кор, 14, 12). Павлово стајалиште води премошћавању разлика између религијске и световне свести и запућује просветитељском рационализму као човековој окренутости себи самом.

Иако су, по оновременим јеврејским обичајима рабини жењени, иако није био противнички расположен према женама, Исус се није женио, јер се женидбе одрекао у име "царства небеског" (Мт, 19, 12). За телесну децу њему су супституит безбројна духовна деца у којој је, жртвом и ускрснућем, остварио пројекцију у вечности. Победом ђавола и смрти као његовог највишег савезника, њиме се, у теолошкој космогонији верници и даље штите од зла и несрећа које насрћу на крхку и пролазну људску постојаност.

Дете је вековима потчињено на два нивоа: над њим се надносе ауторитет родитеља и ауторитет Бога. Дечја зависност је, у општијем виду, условљена првим нивоом, јер од њега зависи и божанско мешање и деловање. "Огрешење о захтев вишег, спољашњег ауторитета, сматрало се и сматра се и данас као тежак прекршај који у унутрашњем свету рађа осећање кривице"[4]

*

Од Мојсијевих књига, преко псалмиста, проповедника, пророка јеванђелиста и посланичара протеже се поетика *писма* кроз коју се, упркос маргиналној појавности, деца осећају као чиниоци и симболи обнове света. У *Старом завету* отац света, аналогно оцу у породичном кругу, полази "од искуства земаљских очева и мужева, којима обитељски живот омогућује да врше свој ауторитет и нађу своје испуњење у љубави.[5] Умножено и однеговано у вери, људско потомство је испуњење завештања о продужности кроз нараштаје. Оба писма дају обиље података кроз које се осећа Божје присуство у обнови кроз пород који, често изложен патњама и страдањима, обезбеђује историјски ход људског друштва, његову продужност и – опстанак.

Дуалистичка начела, зла и добра, Бога и Сатане, сукоб између "дјеце божје" и "дјеце ђаволе" одвијају се до страшнога суда[6].

Отуд спознаја етичких начела и њихових последица на породични живот, рађање, неговање и васпитање деце, у *Библији*, као етичком канону, има функцију упозорења и отрежњења. Парадигматична у свему, и у односу према деци, *Библија* породу подастире искушења, али га изводи на пут Истине и на стазе спознања и спасења. Зато се однос према деци и њиховом доласку на свет, на схватање радости и брига које прате родитеље, бар у контексту европске културе, не може оценити и разумети без увида у митско наслеђе и религијске слојеве свести. Хеленски видици и библијски хоризонти том увиду пружају драгоцен материјал.

4) Др Бошко Поповић: *Увод у психологију морала*, Научна књига, Београд, 1977, стр. 61.

5) Као и под бр. 3.

6) Олег Мандић: *Лексикон јудаизма и кршћанства*,

Бранислава КОВАЧЕВИЋ

ДЕТИЊСТВО КАО БОЛ И УТЕХА

...”У сусрету старости и детињства затвара се коло људског живота.”

(Иван Ђаја: *Успомене*)

Мало је књижевника који су толико казали о детињству а да иначе нису писали за децу, као што је то случај са Милошем Црњанским. Његово виђење сопственог детињства види се у Коментарима уз *Лирику Итаке*, а шира визија детињства у *Дневнику о Чарнојевићу* и *Сеобама*.

У Коментарима, који су имали не само да објасне нов песнички сензибилитет који је уводио у српску поезију тада млади песник Црњански, већ и да омогуће песнику, пречанском Србину, да заузме оно место у књижевности свога народа које му према његовом таленту припада.

У бурним данима постјугословенског заноса и првим неслагањима тек настале вишенационалне државе, Црњанском се морало чинити да нема много слуха за нову осећајност и један другачији поглед на прошлост које је доносила његова поезија. Раскорак који се све више назирао између југословенске идеје и њеног остварења у друштвеној пракси, био је један од разлога за писање Коментара. Само тако се може разумети Црњанскова потреба да образлаже ко су му све били преци и да подвлачи да је васпитаван не само у српском духу него и у духу србовања. Писао је о томе човек који је читавим својим животом и делом био грађанин света и који је рекао: ”Ја сам одувек сам себи био предак.”

Биће да је нешто крупно натерало песника на то да доказује своје српство. Он се није повлачио као Перо Слијепчевић који је, запитан од стране М. Кашанина зашто се он и његова генерација југословенских револуционара довољно не чују, одговорио: ”Често нас притисне осећање да ово није наша земља и да смо у кући туђих људи.” На тескобу у новој кући Црњански је одговарао Коментарима. Из њих се, као из историје, чита шта је све оптерећивало односе у новој држави створеној 1918. Преламајући своје личне доживљаје кроз призму друштвених кретања, Црњански је сведочио о себи и о свом времену.

Пишући и коментаришући своје порекло и догађаје кроз које је пролазио као дете, Црњански је напоменуо да ће они који су читали Фројда и Јунга имати разне асоцијације када буду читали оно што је он рекао о својим родитељима. Ова његова изјава је и коришћена и злоупотребљавана. Упорно је тражен писац иза ликова Петра Рајића, Павла Исаковича, Рјепина. Најдаље је отишао аутор књиге *Буре и осаме Милоша Црњанског*, И. Глишић (Шабац, 1988), који је психоаналитичку методу применио на Коментаре у целини. Тешко се може прихватити мишљење да су родитељи за Црњанског били извор немира и бола. Када се зна да су песници свет за себе, онда се и део Коментара у коме се Црњански осврће нарочито на мајку, мора критичније примати.

Песнички немир и радозналост луцидног ума, који је свакој ствари тежио да сагледа суштину, пратиће га не само у детињству, већ кроз читав живот. Његов биограф, један од ређих блиских пријатеља, Миленко Поповић, написао је: ”Милош Црњански је највећи део свог века на овој земљи провео као пањеник, као заробљеник самог себе, никад смирен и никад истински срећан.”

Пишући о својим прецима, свештеницима, граничарима, градским капетанима, причао је о тешкоћама са којима се српство у Аустријској и касније Аустро–Угарској царевини сучељавало и борило. Од малих ногу учила се припадност национу и помагала српска просвета. И отац Милошев, помало уметник и пустахија на панонски начин, претплаћује и прима новине и часописе који се боре за српске привилегије у једној туђој држави. Само тако се, путем културе, могло потврђивати постојање у шаренилу других нација. Тешко је рећи да ли су Милошеви родитељи живели у нехармоничном браку, како се то њему чинило, када је успомене из детињства пропуштао кроз призму каснијег искуства. Његова јетка реченица "Једна мати кад не воли оца детета свога, до смрти мир неће наћи", не мора бити само аутобиографска, већ и једно универзалније сазнање и почетак интереса за једног Микеланђела, које ће пратити књижевника кроз читав живот. И то што Марину нигде не зове мајком или мамом, већ каже матер, није довољно да се тврди да Црњански мајку није волео. Ту реч је узео из арсенала локалног војвођанског говора, као и оно: "Ја сам своје критичаре по банаћански *цакнуо*!"

Милошево детињство протицало је између јаве и сна који свако дете, поготову будући песник, снева отворених очију. Те дечје снове пратила је и сенка смрти, загонетка пред којом и одрасли немају одговор. Нехотична кривица за смрт млађег брата, морала је тешко притиснути малога Милоша и оставити доживотни траг.

Изненадна очева смрт, начин на који је отац смрт сачекао, повратак у барокни Темишвар и живот уз мајку удовицу, која је, ослобођена патријархалног брака, лакше дисала и кретала се у друштву, све су то биле мене у животу детета.

О школовању у Темишвару, Црњански је рекао толико да не само да се види солидност школе (реч је о Гимназији католичког реда пијариста), већ и друштвене прилике у том делу Баната. Упознао је Милош још као дечак две конфесије и две различите тенденције: ортодоксно православље око Црквене општине у Темишвару које се грчевито борило да не нестане у католичком мору, и дугорочне, тајне планове католичког клера, да се продре што даље на исток и југ. Ту, у том судару се вероватно и зачео један специфичан национализам Милоша Црњанског. Национализам као осећање припадности једном малом и историјским удесима растрзаном народу, који неће искључивати ни космополитизам. Глас детињства брује у Коментарима као сећање на давно изгубљен завичај у коме су остали генерацијски неспоразуми у породици, разлике у менталитетима, гробови рано преминуле браће и сестара.

У нашој књижевности, само је Исидора Секулић толико приближила детињство и смрт.

Као искре радости, блесну сећања на ђачке приредбе учитеља Берића, на дечје игре по баштама и игралишту темишварском, на прву објављену песму у "Голубу". На образовању будућег књижевника није се штедело ни онда кад је имовно стање његове мајке било промењено. Изгледа да су преци са очеве стране били носиоци немира и бура, а они са мајчине стране склони стицању и жељи да се буде неко. Луталачки немир и меланхолично виђење света добио је Црњански рођењем:

Не нисам пре рођења знао ниједну тугу.
туђом је руком то све по мени разасуто,
знам, полако идем у једну патњу дугу,
и знам погнућу главу кад лишће буде жуто.
(Стражилово)

Интересантна је литература, која је на младом Црњанском оставила трага: *Уводни чланци* Светозара Милетића, *Преписка* Светозара Марковића и *Дневник* Пере Тодоровића са Шуматовца. Ту је негде и почетак озбиљнијег

интересовања за оно што се зове историја. Али не званична. Свака од поменутих личности имала је специфичан приступ развоју друштва. По својој природи осетљив и радознао, понео је Црњански из детињства и ране младости много тога што ће му помоћи да уз помоћ свог великог књижевног дара транспонује то у своја књижевна дела.

У делу Коментара у којем Црњански говори о свом детињству, лежи почетак његових великих романа. Он је њихова психолошка матрица у коју су утиснути меланхолија, фина иронија и жудња за сталним померањем по пространој равници, прво, благословене земље банатске, а затим и шире, све до Хипербореје.

Поетски роман *Дневник о Чарнојевићу* не прича само историју младог Петра Рајића. Писан под непосредним утицајем преживљеног рата, он говори о несрећи коју ратови доносе свим генерацијама и друштвеним слојевима па и деци. Много година пре чувеног филма "Забрањене игре", Милош Црњански је игре деце Галиције лоцирао на гробљу. Над дечјим играма надвиле су се сенке смрти и постале свакодневица детињства малих Пољака, Русина, Румуна, Срба и свих других ухваћених у сулудо коло рата до уништења, не непријатеља, већ живота уопште. Време које је од Црњанског откинуло речи: "Не, не бих желео да имам сина. Бојао бих се онога што га чека". Унутрашње духовно искуство бацало је тамне сенке на детињство у делима Црњанског.

У *Сеобама* (I) дете је плод родоскрнављења и грешне љубави Аранђела и Дафине. Оно је узрок њене смрти, и људског и потпуног пораза Аранђеловог, који је новцем могао да купи све осим личне среће. Деца су и брига и туга очева ратника што ратују под туђим заставама.

У Сеобама (II) деца су недосегнута жеља бешчедне Варваре Исакович, мусави и кликтави буљуци што по ритовима секу трску за свирале, поспани путници на колима под арњевима, што заједно са одраслима лутају по пространствима средње Европе, тражећи мир и спокој.

Деца су сведоци ратова и буна, сукоба у породицама и међу народима. Деца су жртве историјског времена. И као што у делима Црњанског опстојавају и узајамно се преплићу сан и јава, тако у његовој визији детињства у деци која деле судбину свог национа, опстојава свест о сопственим коренима. А она је, како рече Зоран Мишић "једино оружје голоруког човека".

Невесела су детињства деце народа који не зна докле му допиру границе, што лута и гине под туђим заставама и за туђе рачуне. Деца су недужни патници у великим романима Црњанског. Са разлогом се може говорити о утицају руске традиције, јер и у руској књижевности постоји велико разумевање за оне који недужни пате, а нарочито за децу као најнедужније жртве.

И тако се затвара Плави круг и у њему –Детињство.

Црњански, песник оних што "их је још више остало између Кијева и Дукље у снегу", у том кругу назире два фатума – неизвесност коју доноси судбина и трагику старења.

Његов одговор на њих био је:

/Живот/

Никад он није наш...
Доста је ако једне зиме,
из врта једног завејаног,
истрчи туђе озебло дете,
и непознатог, загрли ме."

Била је то песникова једина утеха.

II

Изабрано из нових рукописа

Мирјана СТЕФАНОВИЋ

О УГЉЕШИ

Једна од првих књига едиције *Детињство* била је *Енца са креденца* (1969) Мирјане Стефановић. *Енца* нас је упутила да од Мирјанине поезије за децу очекујемо игре речима, мађионичарске вештине са речима, низводно и узводно пливање речима. Тзв. стварност била је ту у другом плану, интересантна само као Оно Место Где Настају Речи.

Сада, међутим, имамо пред собом стихове који су никли право из стварности: циклус песама о савршено стварном псу, црном псу Угљеши, становнику Женеве. (Тачније: избор из тог циклуса). Избивајући из тзв. домовине, бивајући привремена Женевљанка, песникиња је била у прилици да прати Угљешу малтене као Џејмс Бозвел др Семјуела Џонсона; и ево разултата. Ове су песме потекле из директне опсервације...

... али на крају, у песми–епилогу, речи су ипак дошле по своје.

В. Ст.

Песак за Угљешу и друге

Ој, Угљешо, црнодлака звери,
гузу своју с паркета помери,
трчаћамо до клозета псећег,
ко град стоји, утећи нам неће.

Крај клозета цвета росно цвеће,
ка њем сваки псећи сој се креће,
без тог песка као да умреће.

Ту се воде присни разговори,
ко што знају ти репати створи:
глава под реп да се мало њушка,
лиз, гриз, па скок ко запета пушка,
и повуци с ову страну, с ону,
све учтиво, као у салону.

Нека живи тај клозет за цуке
ко га створи, од злата му руке!

Угљеша среће лабуда
или
да је среће да сам куче веће

На обали Леманског језера
лабуд стоји главу не помера;
а Угљеша чека издалека,
згранут звера у блистава пера.

Главу криви час лево час десно,
цупка, трупка, у кожи му тесно,
пришао би, само кад би смео,
да оњуши лабуда би хтео,
тог пса снежног, а са њушком жутом,
врло дугом, необично крутом
и ногама ошишаним врло,
ал од страха стеже му се грло.

А кад бело псето разви крила
из сред леђа где пре нису била
и још баци главу иза репа...

Па кад пође да по води ходи,
ко брод или једрилица лепа,
црној куци смути се у глави,
на ноге ми обе шапе стави,
–јел смо у сну или смо на јави–
ко да сјајним очицама пита,–
'ајмо, ходи, с обале ме води...
Па реп подви, са храброшћу лава.

Насмеја се сунце с неба плава.

Кад Угљеша иде на пошту

У пошти је предсобље од стакла,
светло, чисто, сиви мермер блиста...
–Седи, керо, да се ниси макла!

Сад из реда гледам нашег принца,

скаче, дахће, језик црвен плази,
па Швајцарац сваки што улази
ил излази из тог важног здања,
пред велможом понизно се клања,
спушта главу скоро до патоса...

А Угљеша, зверка црнокоса,
цупка, цичи, шапама га грли...
На повоцу пропиње се, хрли
у загрљај грађанину сваком,
нема тога кога није тако.

Неколко их паде на колена
пред њим као да је звер голема,
ил, иако црн, а језик танак,
као да је сам швајцарски франак,
док псић рундав од среће се ваља:
"Ови мене узеше за краља"!

Угљеша ћебојед

Ој, Угљешо, ћебоједу страшни,
какви су те то ђаволи снашли,
глођеш ћебе које воли тебе.

Топло, меко, на њему се спава,
то је јастук да се спусти глава,
и креветац да се цео пружиш,
ћебе служи да се с њиме дружиш,
а не да га на парчиће цепаш,
гризеш, режиш и шапама чепаш.

Зашто вуну, вуна није храна,
ко да ниси јео десет дана!

Немој сласно ћебе то да жваћеш,
кад твој ручак чека да га нађеш,
сред чиније ено врући чучи,
ој, Угљешо, реду се научи!

Угљеша Крпан

На сред собе лежи крпа,
крпа мами да се стрпа,
крпа зове да се гурне,
крпа чезне да се муне
усред кофе воде пуне,
па исцеди и заврне,

црна крпа и рундава
и прашњава и дроњава,
ал од чисте рунске вуне,
баш да се у кофу гурне,
па портфишем да се вуче,
горе доле преко куће,
амо тамо по паркету,

тамо амо по шпорету,
по прозору доле горе,
да опере све прозоре
и обрише врата свака...

Баш нам треба крпа так'а,
да нам кућа буде чиста,
да у стану све заблиста!

И на крају да с' исцеди,
добра крпа пара вреди...
Нек се суши, прострћемо,
и други пут да перемо.

Ал та крпа изненада
на ноге се диже сада,
језик пружа – црвен листић,
буди нам се наш Угљешић.

Угљеша оговара

Чим пас лане на улици,
Угља цикне у собици.

Дотрчи на прозор,
гледа, звера, позор!

Врти репом, прича, чара,
друг с улице одговара.

Кевћу дуго, ко две жене
незнан пас и наше штене.

Слушамо га из прикрајка,
да л нас хвали или пањка?

Угљеша ратује

У паркићу – бели голубови
свако јутро слећу на доручак.
Наш се црни, страшни, бесни кучак
залиједе да их све полови.

Не могу остати! Нема теорије!
Угљи је стало до територије!

Један на триес, триес на једнога,
о каква храброст, о зар се може...
Куче је веће, то је истина,
ал ипак, ипак, сачувај Боже...

Да се сви голуби, све нежне птице,
сложе, удруже, нападну кљуном,
тај глупи рат се изгубит може
док лупио си о зуб зубом.

Ал, има правде: јато већ бежи,
лепеће крилом, прелеће небом,
а црни победник са траве режи
и залаже се њиховим хлебом.

Угљеша уздише

Ах, пролеће, почетак је марта,
код станице вене Клеопатра,
исто црна исто пола пудла,
и округла ко длакава кугла,
само што је од Угљеше мања
и у струку девојачки тања;
та кујица најлепша на свету,
не скида се мени са памети.

Њушисмо се једном, ноћу, касно,
сместа сам се заљубио страсно.

Сад, чим легнем и хоћу да спавам,
ја не могу, Клеопатру сањам
будан, контам да је нађем,
да са њоме у шетњу изађем,
поред Роне, Арва, да трчимо,
носом у нос црни пољубимо...

Клеопатра, дај од себе гласа,
јер мени се у глави таласа
слика твоја – крило гавраново
и не могу да издржим ову
празну, пусту скитњу по Женеви,
све у нади да бисмо се срели!

Далеко сам, чак на Огистену,
али љубав не пита за цену,
дотрчи ми, поводац раскини,
девојчице псећа, у даљини!

Ко је Угљеша
(епилог)

Када спава и кад у сну бунца,
Угљеша је беспомоћна **куца**

Кад ме гребе, мој залогај иште,
Угљеша је злочесто **псетиште**

Ногу диже где год је бандера,
као нека акробатска **кера**

На фотељи, црн, узвијен стас,–
елегантан, фин, салонски **пас**

Док сланину растрже и режи,
звер *је права, од те звери бежи!*

Кад чинију олиже до данца,
сви кличемо "гладног ли **псетанца**!"

Кад исплази језик, главом клима,
он се прави да је страшна **псина**

Када јури, ко летећа бунда,
он је **рунда** *и длакава дунда.*

Док ми лиже стопала, голица,
Угљешчић је најслађа **куцица**

Ал док цепа салвет на иверке,
то је куче безобразно **керче**

А кад седне на то црно пенце,
и зачкиљи, – најслађе **кученце**

Док је болан, оком црним куко,
био нам је наш рођени **цуко**

Кад препаднут, са астала скаче,
Ми вичемо "безобразно **пашче**".

Угљешчић је бајни **псић**!

Јел истина, ил је пуста варка,
он **Лаура**, *а ја му Петрарка?*

III

Шрибина Змајевих дечјих игара

Мирослав РАДОЊИЋ

НЕСУМЊИВО ЛИЦЕ

После хиљада написаних страница и безброј књига – дакле, од писмених задатака, матурских и дипломских радова, преко магистарских и докторских теза, чланака, есеја и зборника па све до врсних, по акрибичности засад непревазиђених студија др Јосипа Лешића једноставног назива *Бранислав Нушић – живот и дело* односно др Миленка Мисаиловића *Комедиографија Бранислава Нушића* – тешко да се о Нушићу може говорити на нов, други начин, па макар и онако вуковски, по принципу *то исто само мало друкчије*. Стога нам не преостаје до да се овом приликом[1] присетимо оних не много рабљених епизода из његовог живота, које га неће квалификовати само синтагмама *једног од највећих српских комедиографа* или *хумористе без премца*, него, пре свега као *несумњиво лице* нашег васколиког позоришта и драматургије, добростиво окренуто најмлађима, али и крајње сумњичаво за шићарџијске послове скоројевића, подвалација и малограђана на или око власти.

Елем, у Нушићевој оставини налази се једна омања свеска тврдих, црних корица, на којој је он, готово калиграфским рукописом, написао *Књига прва* вероватно желећи да у њој прибере грађу за свој животопис, који – попут онога у "Аутобиографији" свакако не би био написан хумористички, већ с горчином и без осмејка на уснама. Прелиставајући ову свеску, већим делом неисписану, с мноштвом празних жутобелих листова, уз неке чисто фактографске белешке, али и сасвим интимне записе, наилазимо и на један узбудљив ламент над властитим пореклом:

"Ја не носим своје презиме. То је презиме једног београдског бакалина, које је мој отац присвојио, немајући своје.

Ко ће све знати, како ли сам се ја звао?

И то је мало. Ја не знам ни шта сам. Балканац јесам свакако, Има у мени и арнаутскога, и влашкога, и српскога. Мајка ми је српскога порекла. Највише сам, дакле, Србин".

И све то је тачно. Наиме, мајку његова оца Георгијаса илити Ђорђа, прелепу Цинцарку Гочу, отео је девојком некакав Арбанас по имену Бело. У том дивљем браку Гоча је зачела дете, а разуздани, дивљи качак вратио ју је такву, бремениту, у село родитељима. Осрамоћена, она бежи од куће, најпре у Солун, у коме се 1822. године родио Георгијас, а потом, са њиме, уз бројне муке и перипетије, око 1830, стиже у Београд, у коме ће га прихватити, усвојити и у трговину упутити дорћолски трговац, Цинцар Герасим Нуша.

Најпре шегрт, па калфа, па свој човек, са самосталном радњом, Ђорђе ће оженити лепу Љубицу Каснар, девојку оштра и брза језика, и са њоме ће изродити петоро деце – Леонидаса, Константина, Ану, Алкибијадеса и Перикласа. Трећерођени син, а четврто дете Нушиних, Алкибијадес родио се 8/21. октобра 1864. године, мењајући временом ово чисто и лепо јелинско име у Алкибијад и Алко, да би се некако крајем осамдесетих дефинитивно определио за његову српску варијанту: Бранислав Нушић.

Љубав према позоришту, чак опчињеност и занесеност њиме заувек, за читав живот, Нушић је открио веома рано. Још у детињству. И оно ће постати и остати његова пасија

1) Казивано 7. априла 1994, у Змајевим дечјим играма, на скупу поводом 130–годишњице детињства Бранислава Нушића, насловљеном *Повратак сумњивог лица*

и у буквалном и у пренесеном значењу те речи. Већ, негде 1870, као директна последица оснивања Српског краљевског позоришта у свим крајевима Београда, *где год је било деце у кући, а шупе у дворишту*, вели Нушић, *деца су организовала своја позоришта и имитирала велике глумце.* Тако је било и на његовом Дорћолу, тако и са извођењем *Мејриме*, трагедије о безумној љубави каурина Живана и Туркиње Мејриме, тада гласовитог драмског писца, *Шекспира српског*, Матије Бана, у којој је нежну и страсну Мејриму тумачио нико други до будући војник, војсковођа и прослављени војвода Степа Степановић.

Нешто касније, током боравка у Смедереву, у које се породица Нушићевих преселила, он ће имати прилике да гледа представе чувене путујуће трупе *Косово* глумца Михајла Димића, да у њима повремено статира, а касније да заједно са другарима и игра у њиховом декору, који су глумци – не вративши новац позајмљен од Георгијаса Нуше – оставили у њиховој магази. Био је то повод да Нушић, по сећању, напише најпре *Бој на Љубићу*, који је приказивала Димићева дружина, потом да се упусти у драматизације народних песама и, коначно, да под јаким утицајем, како сам каже Стерије и Трифковића, напише у дванаестој годину своју прву комедију *Рића брада*. Потом, повратком у Београд, он повремено наступа у представама ђачких дружина, игра у путујућој трупи глумца Марка Суботића, да би, као студент, са групом високошколаца–аматера, на сцени Народног позоришта у Београду, наступио у Шилеровом *Дон Карлосу*, Трифковићевом *Љубавном писму* и *Доктору Робину* Премареја, играјући улоге Дон Карлоса, Слуге Јована и Гарика. Дакле, главне.

Када данас и овде, и још понегде, у Змајевим дечјим играма обележавамо 130–годишњицу детињства Бранислава Нушића, свакако треба истаћи његов велики допринос и књижевности и позоришту за децу. Наиме, у жељи да љубав према својој деци Страхињи – Бану и Маргити – Гити пренесе и на све друге велике мале људе, он међу првима у нашој литератури пише комаде намењене најмлађима – међу којима тек поменимо *Нашу децу*, *Цицин рођендан*, *Један слободан школски час* – али и оснива у Београду, септембра 1905. године, заједно са Михаилом Сретеновићем, тада познатим и популарним дечјим писцем, прво позориште за децу у нас – Мало позориште, у коме, пун ентузијазма, режира, пише, слика декор, по потреби је шаптач, чак сам диже и завесу. Мада кратковеко оно ће – тридесетих година – постати заметак чувеном *Родином позоришту*, а касније – после оног, Другог светског рата – и Позоришту "Бошко Буха", чији је први и дугогодишњи управник била Нушићева кћерка Гита Нушић–Предић, односно данашњем Малом позоришту "Душан Радовић" у Београду. Из љубави према деци, Нушић је написао и хумористички роман *Хајдуци*. Полазећи од премисе да је *дечји смех највећи лек старости*, он је у *Хајдуцима* испричао догађаје које је у своме детињству на Дорћолу, затим у Смедереву, па опет у Београду заиста и доживео, не желећи, при том, да буде педагог који ће доцирати и поучавати, већ пријатељ који ће децу забавити и насмејати.

Најзад, Змајев утицај, али и Војислава Илића, с којим је друговао и позориштем се одушевљавао, неотклоњив је и у његовој поезији – како у раној лирици, тако, посебно, у сатиричној, па и оној, чувеној песми *Погреб два раба*, због које ће постати најзнаменитији кажњеник собе број 11 пожаревачког Казамата.

Када је много година касније, крајем новембра 1924, са великом помпом, а на ползу и радост одушевљених гледалаца, обележавана у свим позориштима диљем земље 60–годишњица Нушићевог живота – од Београда, Скопља, Новог Сада и Загреба до Љубљане и Сарајева – Нушић, не баш миљеник критике,

с правом изјављује: "Ја више волим суд публике, него суд критике, јер хумористички писци не траже да буду предмет дивљења већ хоће да их свет воли". А њега су, заиста, волели. Коначно, дочекао је да и Српска академија наука и уметности исправи дугогодишњу грешку и једногласно га изабере у друштво бесмртника. Том приликом, сада већ седамдесетогодишњак, у својој свечаној беседи, рекао је, између осталог: "Мој поглед се и овога пута заустављa пред оном фотељом која већ од оснивања Академије стоји упражњена, а коју би, да је то временски било могуће, достојно заузимао отац наше драме, велики писац комедија Јован Поповић Стерија". Одајући пошту *вршачком усамљенику*, који у необделаној пустари српске комедије представља велику фигуру, без претходника, без достојног савременика и без правог наследника, Нушић је говорио о свим недаћама и разочарењима Стеријиног живота, од неправди учињених од стране власти и владара, па до тешкоћа његовог приватног живота, бранећи га истовремено од назлобрзих прекора учених да је био обичан подражавалац Молијера. "Називајући га српским Молијером", каже Нушић "ми га узносимо. Јер, ако бисмо његов однос према Молијеру упоредили са сателитом који по васионском закону прати једно веће тело, он од тога тела не позајмљује светлост, он има своју сопствену светлост и даје је од себе. И као што је Ла Фонтен, пун дивљења за Молијера, написао епитаф који гласи: "Овде почивају Плаут и Теренције, па ипак Молијер", могли бисмо и ми за Јована Поповића рећи: "Он је наш Молијер, па ипак Стерија".

Говорећи о Стерији, Нушић је, у алузијама наравно, говорио и о себи, о трагичној судбини хумористе, "који, је најчешће непризнат, дужан да се смеје ма и крвава срца". А његово незлобиво и због прераног губитка сина већ давно рањено срце, почело је све више да попушта.

Прва озбиљна криза наступила је крајем 1936. Пребродивши је, бен–акибовски и агински се ругао и смрти и новинарима, који су из редакција, са већ спремним некролозима умели, без имало такта, да постављају члановима породице и оваква питања: Шта је? Када ће? Зар већ није? Знате ли да читав персонал и штампарске машине чекају? Међутим, Незвана гошћа је убрзо дошла да му наплати рачун за ругалицу са њом. Умро је у среду, 19. јануара 1938, у 12,30 часова, док је над Београдом и његовим дединьским домом, названом по њему, од милоште, Агана, падао густи снег.

Па ипак, остао је да живи и после смрти, и да се смеје и да нас засмејава. Понекад са сетом у оку и сузом у грлу. Али и да опомиње, као оно давно, у *Листићима* још, где вели: "Нешто, боже, мислим шта све није кадра политика да учини од људи, да их посвађа, да их отуђи и да их замрзи. Оно додуше и људи су кадри много штошта да учине од политике, као да сагради себи лепе куће, да оставе по коју парицу за дане кад се повуку са јавног поља и шта све још".

Читајмо, зато, и враћајмо се што чешће Нушићу. Јер, како је говорио мудри Душан Матић "прошлост дуго траје" и све се више репродукује у времену садашњем.

Ђорђе РАДИШИЋ

СВЕТИОНИК ДЕТИЊСТВА

Деведесет пет година детињства Ериха Кестнера

Среда је, 10. маја 1933. године. Из свих покрајњих улица према Тргу опере у Берлину, тутње камиони натоварени књигама. Цео дан и цело поподне берлински студенти, извршавајући налог министра пропаганде др Јозефа Гебелса, а на основу списка од 131 аутора, избацују из свих јавих библиотека и књижара њихова дела и, уз буку и песму, праве огромну ломачу. У предвечерје је потпалише и почеше да око ње играју индијанске плесове. Док ватра букти, док дим лиже висине, стиже др Гебелс и држи говор, нападајући "изопачене" писце који неће да схвате да "уметност и наука морају да служе политици". На рубу масе која је посматрала ову огромну бакљу, стајао је и један онижи тридесетогодишњак. Пропињао се на прсте, подизао главу, не би ли угледао како у пламену изгара и роман за децу *Емил и детективи* који је, уз друга његова дела, такође био проскрибован. И шта је могао да помисли онижи човек с руба масе? Знајући његово дело пуно бриткости и сатире, можда ово: "Па, ето, нисам сам... Ту су, на ломачи, и Стефан Цвајг, Аптон Синклер, Анри Барбис, Јарослав Хашек, Џек Лондон, Хајнрих Ман, Зигмунд Фројд... Сасвим солидно друштво, нема шта...!"

Ерих Кестнер, унук столара и син сарача Емила, који је прешао из малог града Дебелна у велики Дрезден, јер је био одличан мајстор, али лош трговац, родио се пре 95 година у том граду лепоте, катедрала, музеја, глаерија. Отац успева да се запосли у фабрици кофера. Јер, великом граду нису потребни сарачи; ту се све производи машинама које раде брже и јефтиније и праве све: од хлеба до вештачког цвећа. Породица Кестнер се настанила у једној сивој стамбеној касарни. Када као дете, крене према Албертовом тргу, мали Ерих виђа отмене куће са два улаза: на једном је црвени тепих и натпис: "Улаз само за господу", а на другом, покрајњем: "Улаз за служинчад" и "Просјачење забрањено". Мали Ерих Кестнер, хтео то или не, морао је да у живот уђе кроз улаз за служинчад. Очева зарада је слаба и он, кад се врати с посла из фабрике, у подруму прави новчанике, појасеве, пенцетира ципеле. Да би преживели, издају једну собицу малог стана учитељу Шуриху. Дечак га је много заволео и пожелео да и сам буде учитељ. Али, ни то није довољно пара да се преживи. Ерихова мајка Ида завршава фризерски течај и у станчићу отвара "радњу" у којој пере косу и фризира жене из суседства, а син јој радо помаже доносећи бокале са топлом водом. А "календар, прастари ћелави књиговођа у канцеларији историје који контролише рачунање времена, неумитно бележи године". Долази лето 1914. *Смрт је ставила шлем на главу. Рат је прихватио бакљу. Коњаници Апокалипсе извели су своје коње из штале. И судбина је загазила својом чизмом у мравињак Европе...* Ситни, незавршени гимназијалац Ерих Кестнер постаје – артиљерац. Много касније, покушава да одговори на питање ко је крив за ратове: "Свако каже да су други криви за то. Ех, чему свађа? Тиме више нећете оживети мртве. Убудуће, кажњавајте владе, а не народе. И не кажњавајте их након извршеног дела, већ одмах! Звучи ли то једноставније него што је? То је једноставније него што звучи..."

Припада генерацији која је изишла из рата и ушла у тешку економску кризу. Студира германистику и француску књижевност и стиче докторат. Млади доктор филозофије налази посао, најпре као банкарски чиновник, па затим као новинар у неколико левичарских листова. У својим коментарима износи радикалне погледе и мишљења, а не држи се "рецепта" уредника: "Запамтите следеће: вест чија се неистина не може одмах доказати, или то може тек након извесног времена, истинита је!" Одлази у Берлин и постаје професионални писац. Пише сатиричне песме на савремене теме (*Бука у огледалу*, *Човек који даје обавештења*), епиграме, текстове за варијетеа, драме, романе (*Фабијан* и *Ишчезла минијатура*). Како су изгледале те његове сатиричне песме, може нам показати пример пародије на познату Гетеову песму *Миньон* у чијем је првом стиху само заменио једну реч: уместо лимун (die Zitrone) ставио је реч топ (die Kanone), па песма почиње:

Знаш ли земљу у којој топови цветају...

Напада малограђанство, милитаризам, диктатуру, јер "сатиричари не могу да ћуте" и "иронијом, критиком, оптужбом, поругом и смехом", дакле свим "покушајима који немају никаква смисла", настоје да људе учине "макар мало, малчице бољим..." – пише он. А у његовој глави, као што сам рече, "изгледа каткада као у непоспремљеној фијоци за играчке..." И било је тако, све док ту није наишао на – дете. А *деца су суседи доброте. Треба их само научити да пажљиво отварају врата...* – записа Кестнер. А то се може учинити и – књигом. Али не "књижуринама тешким као камен", већ малим, удобним као кућице, јасно, са предговором, који је нешто тако важно и љупко као башта пред кућом.

У тим "баштама" – предговорима, он казује деци низ истина. На пример, да "квадрат није круг, а човек није анђео. Квадрати су се изгледа помирили с тим да нису округли. А код људи је то друкчије..." А и "живот није само ружичаст и није само црн, већ шарен. Има добрих и рђавих људи. И добри су понекад рђави, а рђави понекад добри..."

Када се, ето, мали читалац прошета кроз такву "башту" од предговора, сусреће се са романом духовитог педагога који приказује живот онаквим какав јесте и неприметно децу поучава и васпитава за будућност.

Већ својим првим романом за децу *Емил и детективи*, објављеним 1928, постигао је огроман успех. Главном јунаку је дао име по свом оцу Емилу, а мајка, па то је баш његова мајка, која у њиховом малом стану фризира госпође из комшилука.

А и потера за лоповом се збила. Једном је једна старија госпођица, која је рекла да се презива Штремпел, затражила од Емилове мајке да у недељу, рано ујутро, дође у њен стан и дотера јој косу, јер се тог дана удаје. Ту ће бити још десет жена које треба изфризирати. Када је мама Ида у недељу поранила код госпођице Штремпел, видела је да је намагарчена, јер ова јој је дала криву адресу. Једног дана, идући из школе, Ерих примети на улици госпођицу Штремпел. Као прави детектив, прати је и за њом улази у велику робну кућу. Госпођица Штрепнел нагло повуче неко огледало и нестане иза њега. Скривен иза рафова, Ерих се чуди и мотри шта ће бити. Одједном, Штремпелова се појављује "из огледала" обучена као продавачица. Ерих полете код пословође и све му исприча. Али никаква госпођица Штремпел не ради у овој робној кући! Ерих замоли пословођу да пође с њим и показује му продавачицу. Ех, то је госпођица Ниче, одговара пословођа, позива је и строго наређује да Ериховој мајци надокнади трошкове за једанаест наручених фризура и да се не бави таквим несланим шалама.

Тај "детективски" догађај из детињства, опредељује Ериха Кестнера да напише роман о дечаку Емилу из провинцијског градића, лопову, новим другарима које је стекао у Берлину и хајци на крадљивца. *Емил и де-*

тективи су још 1931. преведени на наш језик. Учинио је то *Густав Крклец*, и роман је објављен као прва књига Дечје библиотеке *Нолита*. Иако је то роман за децу, о њему је критички осврт написао и Јован Поповић у свом часопису *Стожер*[1] Иако има одређених замерки да је "морално неоправдана веза између полиције и деце" и да је "постављање у књизи малограђанско" (!), *Јован Поповић* истиче да овај роман "има љупку фабулу, духовиту интимност казивања" и да, ето, и "свакидашњица велеграда може за децу бити исто тако романтична као митолошки змајеви, вилински коњи и чудна преображења". За чудо да Поповић није приметио да је један од главних јунака романа – маса деце и да управо захваљујући њој, лопов и бива ухваћен.

Кестнер упућује децу да буду срећна колико год могу. "И будите тако весели да се превијате од смеха... Али запамтите: не заваравајте се и не дозволите да вас други заварају. Учите се да слободно гледате несрећи у очи..." Због тога он не бежи од животних, до тада, најчешће, прећуткиваних тема, када су истине горке, као што је то развод родитеља. У једном ђачком одмаралишту, случај доводи у везу две девојчице: Лујзу Палфи из Беча, ћерку композитора и Лоту Кернер из Минхена, ћерку уреднице фотографије једног часописа. Обе су рођене у истом месту, истог дана, а личе као јаје јајету. Девојчице, на крају долазе до закључка да су близнакиње и да су се њихов отац Лудвиг и мајка Лујзелота развели, а њих две једноставно "преполовили": Лујзу узима отац, Лоту мајка. Девојчице се договоре како да поново стекну оба родитеља, па се мајчина ћерка враћа оцу, а очева мајци. И тако успевају да их помире. Да, за живот треба и храбрости и памети, јер "историја света зна многа раздобља када су глупи људи били храбри, а паметни кукавице... Тек кад се храбри опамете, а паметни охрабре, моћи ће да се осети напредак човечанства..." – пише он.

Да је постао учитељ, што је најпре желео, јер "само су деца зрела за идеале", био би, вероватно онакав васпитач какав је био Јустус из његовог романа *Летећи разред*.

Ако се о до сада поменутим делима (уз аутобиографску прозу *Кад сам био мали дечак*) може рећи да је Кестнер један од првих писаца за децу који је напустио колотечину вилинских бајки, измишљеног света вештица и чаробњака и запутио се стазом истинског живота и савремене стварности, остале његове романе за децу, пре би ваљало дефинисати као срећан спој између бајке и стварности. На пример, *Антон и Тачкица* (код нас преведено под називом *Тончек и Точкица*) је актуелизована и у савремени живот стављена, али са знатним социјалним и акционим набојем, Андерсенова бајка *Девојчица са шибицама*. Главна јунакиња није из сиромашне већ из веома богате породице. Има и гувернанту с којом се "игра" тако што се сваке вечери, када су родитељи одсутни (а то је веома често), њих две маскирају: гувернанта у слепу сиротицу, а девојчица у сироче. Излазе на улицу где Точкица, баш као Андерсенова јунакиња, пролазницима продаје шибице. Преко пута улице, њен најбољи пријатељ из школе Тончек, пука сиротиња, продаје пертле за ципеле. Богата девојчица и сиромашни дечак откривају да је гувернанта повезана са својим тобожњим вереником који кани да опљачка кућу Точкичиних родитеља. Али мудра деца успевају да то спрече.

Кестнер у тим својим делима поштује оне четири фацете, или музички да се изразим, четири става која је утврдио Толкин у есеју *Вилинске приче*[2] а прихватио и разрадио

1) "Стожер", месечник за књижевност, уметност и културу, г. 3, бр. 1, Београд, јануар 1932, с. 36–37

2) Ц. Р. Р. Толкин: *Дрво и лист*, СКЗ, Београд 1993, с. 54 – 79

Бруно Бетелхајм у својој студији *Значење бајки*[3]. А то су: фантазија, освешћење, бекство и утеха. То посебно долази до изражаја у романима *35. мај...* или у *Човечуљку*, који није ништа друго него савремена бајка о Палчићу, који је овде циркуски артиста. Баш у овом роману Кестнер пише праву оду "величини малених", тврдећи да "мали понекад не могу да учине оно што и велики, али ни велики, такође, понекад не могу даураде оно што могу мали".

Сви Кестнерови романи за децу завршавају се – у т е х о м, која, како то каже Толкин: "...може да учини да детету или човеку... онда када дође до обрта, застане дах, јаче залупа срце, скоро (или заиста) крену сузе, једнако снажно као и због ма које форме литерарне вредности..."[4] Видели смо: Емил хвата пљачкаша банке и добија награду од хиљаду марака; близнакиње успевају поново да споје растављене родитеље; Човечуљак, који је без родитеља, сиђушан и спава у кутији од шибица, успева да нађе исто тако ситну Малену; професор Јустус проналази у лику "Непушача" свог старог, изгубљеног пријатеља из школских дана итд.

Дакле, уносећи у своје романе елементе истинског, стварног живота, Ерих Кестнер и у оквирима бајке уме да деци пружи слике са бојама правог живота и да буди у њима смисао за другарство, борбеност и ведрину. Како би се лакше снашли у бурној пловидби која их очекује на морима и океанима живота, да би могли држати кормило своје пловидбе тако да избегну подводне стене, плићаке малограђанштине и дубине безнађа. Јер, као што је и написао – *детињство је наш светионик*. И што год дуже видимо, биће нам лакше и лепше.

"Има људи који су као старци дошли на свет. А има и оних који целог живота остају деца" – написао је Кестнер. Нема сумње да је он на свет дошао, али и из њега отишао као – дете. Оно дете, што је "сусед доброте" који још увек живи у његовим књигама, тим малим, љупким кућицама са баштама – предговорима, које су достојне сваког времена и неопходне свим наштајима који кане да израсту у људе спремне да на себе достојно приме терет живота што "има врашки тешку руку".

3) Бруно Бетелхајм: *Значење бајки*, "Југославија", Београд, 1979, с. 162

4) Толкин, нав. дело, с. 77 – 78

IV

Освітлення

Иван ШОП

МЛАДИ, ЉУБАВ И ПОЕЗИЈА

(Воја Марјановић: *Волим те*, Мала антологија српске љубавне поезије за децу, *Прима*, Београд 1993)

Појава збирке Мирослава Антића *Плави чуперак* (1965) означила је прекретницу у српској поезији за децу; била је то у нас прва књига поезије посвећена љубави младих, првој љубави, осећањима која у пубертетском и постпубертетском периоду живота захватају личност и дају печат њеном понашању. Иако је Антић песме из *Плавог чуперка* већ био објавио и тематику наговестио у претходној збирци за децу, објављену у мало неуобичајеној опреми (у рото штампи), тек у посебној књизи, у изузетно успелој ликовној опреми (ако су Антићеве песме из ове збирке постале антологијске, то се исто може рећи и за илустрације Милорада Михаиловића), ова је прегршт песама стекла своју праву (и бројну) публику, читаоце и поклонике. Занимљиво је да је као уредник првог издања Антићеве књиге *Плави чуперак* потписан један истакнути дечји песник – Воја Царић. Тако је српска поезија за младе обогаћена једном новом темом која је у појединим моментима постала и доминантна. Укључивањем љубави у тематско–мотивски спектар дечје поезије, песма за младог читаоца постала је потпунија, слојевитија, уверљивија и животнија.

Познати критичар и истраживач поезије за децу др Воја Марјановић, прихватио се посла да из обиља љубавне поезије за младе одабере и представи на релативно малом простору оно најбоље. Значи, да изабере најлепше, песнички најуспелије обликоване стихове и целине и да их пружи читалачкој публици на једном месту. Тако је настала књига *Волим те*, која има и поднаслов *Мала антологија српске љубавне поезије за децу*.

У овој књизи заступљено је двадесет и пет песника; неки су представљени са по неколико песама, неки са по једном, што, с обзиром да је реч о тематској антологији не мора да значи вредносни суд, већ је само показатељ заступљености љубавних мотива у стваралаштву одређеног аутора за младе. Примера ради, Душан Радовић, по некима централна личност новијег песништва за младе у нас, заступљен је само с две (и то кратке) песме, јер у његовом опусу љубав није нашла оно место као у лирици Мирослава Антића, или у стваралаштву неких млађих песника.

Састављач ове антологије није имао предрасуда према песничким школама и критичарским поделама, бирајући подједнако и песме традиционалног израза као и оне које припадају модернијим тенденцијама у песништву за младе. Он у свом избору није изостављао ни оне песме које љубав тек додирују, или у којима се мотив љубави спаја и преплиће с другим мотивима, знајући да такви укрштаји и преплети могу само да допринесу целовитости и животности визије дечјег света, на којој се заснива поезија за младе, дечја поезија.

Све је овде разиграно, духовито, често засновано на хумору, на маштовитој (а тако реалној) поетској слици у чијем су средишту двоје, дечак и девојчица, који откривају тајне једног за њих новог осећања. Трагају једно за другим, крију своја осећања, одупиру им се, поверавају се раскупусаним ђачким свескама, док се не одваже да неком речју или

поступком открију своје скривене жеље, своју потребу да воле и буду вољени. Песници то приказују на различите начине, *снимајући* младе заљубљене у различитим тренуцима, и у разним фазама процеса откривања љубави. Бранко Ћопић се с благом сетом, већ у позним годинама, присећа своје ђачке љубави (*Мала моја из Босанске Крупе*). Мирослав Антић трага за плавим чуперком, и налази га у својој глави, описује први танго, да би на крају закључио како је неко жељен тек ако и сам жели и да ће вољену особу срести ако и сам буде тражио. Песма Десанке Максимовић *Стрепња* као да је залутала на странице ове антологије, да би својим треперавим осећањем проговорила оно што и млади свих генерација осећају, нашавши овде с много разлога своје место. Божидар Тимотијевић говори о љубави Густава и Августине, а казује љубавни доживљај многих девојчица и дечака, док Слободан Станишић у својим стиховима описује шта се збива када неко млад и заљубљен сретне своју изабраницу.

У појединим песмама лирско осећање преплиће се с хумором, што је иначе честа одлика добре дечје поезије у којој се хумор и лиризам стапају; тако љубав приказују Васка Јукић–Марјановић, Миленко Матицки, Драгомир Ђорђевић, Слободан Павићевић, Недељко Попадић и други. Хумор се каткада провлачи читавом песмом, али се чешће скрива у поенти, да би завршним акордом, правим праском поетске и смеховне енергије, довео песму до несагласја жељеног и остваривог, маште и реалности, сна и јаве, да би се кроз хуморни обрт одједном откриле све противречности личности у развоју, неспоразуми са самим собом којих млади лирски јунаци ових песама (а и њихови читаоци) ни нису свесни. То, може бити, најбоље илуструје језички и композицијски строго и доследно изведена песма *Све случајно* Васке Јукић–Марјановић:

...Случајно се нађу на истој стази, на истој страни,
случајно их занимају баш исти романи.

Случајно се у истој посластичарници нађу,
случајно иду у биоскоп у исте дане,
случајно би сели у исту лађу
и да путују на различите стране.

Овом антологијом, мада на малом простору, представљена је разноврсност српског љубавног песништва за најмлађе. Иако је реч о јединственој теми, приступ сваког аутора различит је, а песници уносе у панораму карактеристике свог израза и стваралачког рукописа. Зато у антологији Воје Марјановића свако може за себе и своје расположење наћи песму која ће га пратити и коју може прихватити као своју; љубавни доживљај описан у песми, *патње* лирског субјекта, поистовећују се, преко читалачког доживљаја, с читаочевим доживљајем.

У антологији *Волим те* заступљени су: Мирослав Антић, Мира Алечковић, Гордана Брајовић, Милован Витезовић, Драгомир Ђорђевић, Добрица Ерић, Перо Зубац, Десанка Максимовић, Велимир Милошевић, Васка Јукић–Марјановић, Миленко Матицки, Мирослав Настасијевић, Раде Обреновић, Слободан Павићевић, Драгиша Пењин, Раша Перић, Недељко Попадић, Душан Радовић, Љубивоје Ршумовић, Слободан Станишић, Божидар Тимотијевић, Недељко Терзић, Душко Трифуновић, Бранко Ћопић и Бранислав Црнчевић. С обзиром да је реч о књижевној појави новијег датума, о изразито савременој тенденцији (али никако о моди!), овакав распоред био је и оправдан. Коначно, у обзир за избор у ову антологију долазиле су само оне песме које су, независно од времена настанка и година аутора, живе и актуелне.

У поезији за децу, уосталом, историјски токови су мање значајни него у лирици уопште. У тематској антологији као што је ова поготову.

Аутор је, припремајући овај избор, посма-

трао и историју љубавне тематике у поезији за младе, истичући (у предговору): "Иако код Јована Јовановића Змаја и неких његових епигона (С. Поповића, Б. Цветковића, А. Франичевића) имамо благих наговештаја љубави међу децом, не може се говорити да је о њој дубље и искреније писано. Тек у новије време... о љубави се почело писати отвореније..." Могло би се, међутим, наћи песама које данас кореспондирају и с млађом, или чак искључиво младом читалачком публиком, а које су се кроз трајање преселиле, прешле у дечју књижевност. У том случају могао би се пратити континуитет љубавне лирике за децу у српском песништву још од почетка романтизма, од Бранка Радичевића. Али то би било непотребно компликовање, тим пре што је љубавна тематика у савременом песништву за младе стекла неке карактеристике које је чине јединственим феноменом управо у контексту у коме је стасала. Полазећи од таквих претпоставки аутор ове антологије сачинио је ваљан избор и на једном тематском подручју учинио први, пионирски корак.

Милован М. РАДИВОЈЕВИЋ

УЗБУДЉИВЕ ПЕСМЕ ЗАВИЧАЈА

(Љубомир Ћорилић: *Дечак дуњу сања*, Библиотека "Развигор", Универзитетска ријеч, Никшић, 1992)

Ово су песме о дечаку који
можда
није постојао
у чијем су животу помешани
снови и јава детињства
који је осећао
бескрајну љубав
према завичају и звездама

– читамо већ у првом од седам минијатурних прозних фрагмената, смештених, заједно са још тридесет шест песама, међу корице седме Ћорилићеве песничке збирке – друге намењене деци. Неоспорно је да ће се свако ко дође у додир са тим стиховима сагласити да изречена песникова констатација врло прецизно одређује садржај и карактер целе књиге.

Реч је, заправо, о једној од оних не тако честих песничких књига које, попут Раичковићеве књиге *Гурије*, имају једног јасно одређеног и уочљивог јунака. Разлика је само што у књизи *Дечак дуњу сања* јунак нема конкретизовано име, већ се јавља само као општи, именовани знак детињства. Све песме се доживљавају као спонтано пребирање по сећању једног даровитог малишана, при чему

се – некад стиснутих зуба, некад из комично–наивног угла, али увек узбудљиво – на дање светло износе разнолика искуства једног детињства. Као да искуства извиру из песникове аутобиографије.

Тај неименовани, а тако стваран дечак, који носи у себи и нешто од тајновитости ликова из бајке, дубоко је удахнуо мирис завичаја, огледнуо се на стотину његових извора *(Звезде буде/док цветови цвају/сто извора/у мом завичају...)*, оком, ухом, и душом упио је свет око себе, и, не једном, у дугим и прозрачним ноћима, пожелео да узлети *изнад свега што га додирује*. У питању је једно, у материјалном погледу, сиромашно детињство, прожето многим оскудицама и неимањима, али – истовремено испуњено и оплемењено узлетима радозналог и богатог духа и бујне фантазије, који су омогућавали да се преболи и заборави опоро свакодневље.

Љубомир Ћорилић је у овој књизи превасходно сликар сеоског амбијента. У свести његовог лирског јунака засвагда су се настанили златасти сјај проје на синији и њено мрешкање испод сача, узбудљиви звуци словенске фруле што трепте исконском радошћу и тугом тежачког живота, тајанствени шапат *трошних кућа из којих су људи/одлазили у свет и ратове*, поверљиво и пријатељско намигивање далеких звезда са бескрајног небеског свода, први љубавни трептаји, и прва песма коју је, једном, дечак написао.

Била сам поље зрно и брашно
најлепша звезда над сејачем
хтела сам живот да променим
и сад сам тесто под овим сачем

/Проја/

* * *

Постојим као дрво из снова
кроз моје тело сва сунца грану
била сам шљива јесен и зова
а сад сам фрула на твоме длану

/Фрула/

У њима смо чекали свануће
гледајући у звезде ватраљке
отишли смо из кућа од пруће
у сумњиве светове из бајке

/Куће/

* * *

Шта је с тобом – тужан си ко јесен
шта то љубав у твом срцу бунца
безвољан си мрачан и растресен
као да је помрачење сунца...

/Не претеруј/

Наводимо ове делове песама из поетичких целина да бисмо само назначили песников однос према предметима певања и према форми песме за децу. И, уопште, према детињству за које се везују предмети певања. Али, остало је све то што смо само назначили у присенку заносног мириса дуње са ормара, која је, својом светлошћу испунила дечакову душу, позлатила читаву собу и унела у њу дотле неслућену лепоту, и заувек приковала за себе усхићени и готово побожни дечаков поглед:

Донела мајка дуњу
када се из јесени вратила
соба се прво осмехнула
а онда се позлатила

У глади велике очи
рука би хтела даље
дуња ми шаље осмех
најлепши који се шаље

Немојте децо руком
мати је рекла потом
у кући сиромашкој
дуња је веза са животом

/Дуња/

И та чудесна и, рекло би се, *света дуња*, која ће, и крај буљука гладне деце, иструнути на ормару, постаће, у песниковој и читалачкој имагинацији, дирљива метафора за све оно о чему се потајно маштало и за чиме се жудело. За све оно за чиме се само у најузбудљивијим

и најсмелијим сновима посегнуло – а никад досегнуло. Али, та дуња није само симбол недодирнутог и недодирљивог, она је и симбол оног, на жалост живота, све ређег породичног односа и морала, грађеног на одрицању, самодисциплини и самообуздавању, и на готово магичној и митској снази мајчинске речи. Та дуња је, напокон, и она невидљива спона са нежном душом мајчином која се *више не враћа из јесени.*

Ћорилић опева дечака који је, посматрајући свет око себе, надомак огњишта и кућног прага, сазнао шта је пшеница, како се меље жито, меси хлеб, који је открио како се воли посао, осетио какву смушеност у срцу и глави може да изазове близина неке девојчице. Опева дечака из детињства које дозрева покрај Дрине која тече кроз легенду, читанке, лектире, дечака који покушава да реши многе загонетке па и загонетку како се пише песма. Ово су, у ствари, песме о дечаку који је сазнао *да свет припада онима који се воле.*

И у томе је, чини се, сажета основна порука целе књиге.

Јунак ових песама чврсто је срастао са завичајем као људским прагом. Он пријатељује са птицом и ваздухом, травком и цветом, са изворима и звездама и једноставно прониче у немушти језик природе. И исто онако како се дечаку отварају и исповедају ствари (проја под сачем, фрула, кућа на стени), и он се отвара према свету који га окружује, обелодањујући своје немире, своје тајне, и своје недоумице – спонтано, психолошки уверљиво, са осећањем мере и достојанства.

Поредећи књигу *Дечак дуњу сања* са првом књигом песама за децу коју је Ћорилић објавио пре девет година (1984), под насловом *Будилник у домовини*, примећујемо да је песник задржао негдашњу једноставност и лакоћу казивања, али је, овога пута, доследније истрајавао у везаном стиху. Строфе су најчешће уобличене као катрен са унакрсном римом која ставља на проверу све песничке способности. Ћорилић је изузетно успешно савладао ову песничку форму. И мада је и прва књига била веома запажена и добила ласкаве оцене рецензената и приказивача, евидентно је да је ова збирка тематски и мотивски јединственија, композиционо кохерентнија и да свеукупним језичким изразом и уметничким захватом песничких кругова, досеже више вредности певања за децу, с тим што је младом читаоцу још пријемчивија него ли прва књига.

Објављивањем књиге *Дечак дуњу сања*, савремена српска књижевност за децу је обогаћена још једним вредним остварењем, а будући антологичари препознаће у песмама *Дуња*, *Фрула* и још неким, дела врхунске уметничке вредности.

Весна АЛЕКСИЋ

БАЈКА О ЈАБУЦИ

(Драган Лакићевић: *БАЈКА О ЈАБУЦИ*, роман, СКЗ, Београд, 1994)

Маши и осталој деци која верују у бајке, намењена је *Бајка о јабуци*, нежна прича о свету који живи и траје подно Маглених брда, далеко од контролисане свакодневице, само тренутак–два колико да се склопе очи, колико да се створе слике, колико да се осети чежња. И већ смо ту, где почиње прича, на ливадици прадеде Мијата, где расте Мајка јабука, усамљена илињача која, пркосећи ветровима, кишама и мразевима, рађа свакога лета.

Њен живот и трајање, кроз живот и трајање њених плодова, основни је мотив романа и симбол живота у коме сама учествује и за који се бори управо рађањем и опстајањем, са стално присутним осећањем и свешћу, да у тој борби не сме и не може бити сама. Поред ње и дубоко унутар ње, траје и постоји свет, као свеукупно постојање, где ништа не живи случајно: од најситнијег мрава и травке, до столетног дрвећа и звезда на врховима далеких брда.

На свакој грани Мајке јабуке су њена деца јабуке, и свака од њих је ноћу светиљка и звезда, дању мирис и чежња, свака од њих је прича. И космос.

Испод јабуке расту и играју се деца, праунучад Мијатова, који је јабуку и засадио, али и без тог податка *сва деца су јабукама род*. У њиховим играма, на свој начин, учествују и јабуке, деца Мајке јабуке, у којима почетком лета струји свежа, радосна снага живота, потпуно слична оној коју имају Мића, Рашко, Марина и остала деца коју ће јабуке упознати и заволети.

Окосницу романа чини путовање Мале јабуке, остајање њене сестре Велике јабуке, а и једна и друга одлука резултат су оног нужног избора који се поставља пред свако младо биће: отићи низ ток, отпливати низ струју, открити далеки свет који мами и привлачи својом непознаницом, или остати везан за парче земље и делић неба који значе сигурност, идентитет и спокој питомог света као што је овај испод Маглених брда.

Налазећи се пред тим значајним питањем, које се догађа у време сазревања и уочи правог живота, писац је одлучио да нам открије путовање у живот Мале јабуке, која се откинула и похрлила у свет, али и путовање и живот Велике јабуке, која је остала на родној грани. С тихом, упорном али ненаметљивом мудрошћу, која прати и једну и другу одлуку, и једну и другу причу наизменично, дајући ткиву романа вишеслојну динамичност која ипак нигде није окрњила његову нежност, пред читаоцима ће се отворити свет:

Онај у који је отишла Мала јабука, пун различитих ликова, прича, судбина, градова и путева, пун деце с којима се вреди сусрести (Мали принц, Рашко, Мића, Сунчица), и онај у коме је остала сестра Велика јабука, пун мириса и благости, уређен поштењем и добротом људи који пролазе том ливадом, носећи бремена својих живота на различите начине, али спојени основним осећањем упућености једних на друге.

У панорами различитих ликова, посебно је упечатљив лик баке Спасеније, мудре старице која је живећи у селу и водећи рачуна о дрвећу, деци и животињама, попримила особине чврстих, столетних стабала, која се чине неуништивим а ипак знају да болују као и људи, и то, опет углавном – због људи. Бака Спасенија, као и Мајка јабука, добра, вољена и надасве племенита, постаје симбол прола-

зности, којој не могу одолети ни наизглед вечне звезде. Њена смрт, природна, *она коју дочекају само племенити*, приказана је као тихи пад јабуке у траву, као нешто неминовно али не и страшно, нешто што на крају не треба ни избегавати, нешто што је логично и нужно, чему се треба препустити као и животу.

Ипак, јаче и од те неизбежности је бескрајно пријатељство и топлина која везује људе, а људе не треба много бирати као и јабуке. Свака јабука је добра, свака има злата у себи, као што Милан Јарац, божји човек, маргиналац, скитница која нема ни име, ни родитеље, ни дом, ни светиљку, постаје најаутентичнији лик у роману, вођен и од деце и од јабука. Милан Јарац је птица ругалица, човек који носи четири капута за четири годишња доба и за цео свој убоги живот, али испод њих и мудрост и понос што никад ничију пушку о свом рамену није носио. Величина његова није ни у трпљењу ни у опирању, већ у благости и љубави коју има према људима и према животу. Зато ће му увек бити свеједно хоће ли преноћити испод илињаче или у гробници добре жене Спасеније, за којом ће жалити искрено и потпуно.

Сви ликови, заједно са Циганчетом званим Принц, спојени чудним путовањем једне јабуке, и уклопљени у општу, шаренолику шему живота, ма колико туге и замишљености изазивали, нису ни у трену патетични, већ само животни и стварни, колико је и животна тема романа, за коју се не може рећи да је савремена, али то је не обезвређује. Напротив. Без временског ограничења и одређености, она ипак треба савременом детету, јер, упознавање јабука и људи у овом контексту, могло би да отвори и могућност за упознавање себе.

И није случајно што ће се Мала јабука на крају дугог и занимљивог путовања, наћи баш у торбаку Милана Јарца, симболу терета овоземаљског, у који поред хлеба и воде, може стати и лепота, макар у виду мале скитнице, јабуке која се враћа свом дому и својим коренима. Она ће стићи на своје одредиште истога часа кад ће Велика кренути. Сваки живот, било да је човек у питању или јабука тек, има један тренутак који сазрева у њему, а то је тренутак за пут, за борбу, за стваралаштво, за љубав, за нежност, за победу, за тајну, па и за смрт. И тај тренутак никад није случајан, као што ништа није случајно у општој детерминисаности света, коју овај роман потврђује на један сасвим необичан, мудар и нежан начин, кроз слике и речи које не дозвољавају да се прича напусти пре самог краја. И крај романа проистиче из његове унутрашње логике: пролазност живота, од које је истинитије и јаче само неопирање њој, као најдубља мудрост коју мора прихватити и човек као и јабука, коју ће у неком часу нешто повући *чак из утробе доле ка корену Мајке јабуке у земљу где расту исто колико и горе према Сунцу и плаветнилу, све јабуке на свету.*

И као што је нама, некадашњој деци, било важно познанство са Егзиперијевим Малим принцом и његовом планетом и ружом, помоћу којих смо могли да продремо макар у делић нежне мудрости те приче ван времена и за сва времена, тако би и *Бајка о јабуци* била важна за познанство садашњој и бившој деци, јер целим својим током осцилира међу најсуптилнијим људским осећањима, која једном препозната и изазвана, чине овај живот подношљивијим, као што и јабуке које сјаје у ноћи као светиљке, разбијају општи мрак.

Драгутин ОГЊАНОВИЋ

ЛИРСКА СЛИКА АНИМАЛНОГ СВЕТА

(Митар Митровић: *ПЕСНИЧКА ЗОО-ЧИТАНКА*, Никшић, 1992)

Иако долази неочекивано, књига стихова Митра Митровића је природан резултат његове окренутости зоолошком свету, његовом животу и – борби за опстанак. Проширујући своја опажања са домаћих на дивље, а са регионалних на егзотичне животиње, овај песник је, у име малишана, извео малу планетарну шетњу, у намери да их упозна са разноврсним живим бићима. Иако су наслови његових песама појмовни – без метафоричних или симболичних ознака – мали реципијенти у њиховом понашању могу препознати и извесне своје особине: склоност хвалисању, јуначење, чапкунство, лукавство.

У Митровићевим лирским сликама анималног света испољавају се и откривају извесна карактеристична својства изгледа, начина живота, исхране и ћуди појединих животиња, њихов физички и "карактерни" портрет. На нивоу таквих "портрета", Митровићева имагинација је у свој анимални космос сместила мноштво зооморфних врста: папкаре, копитаре, месождере, биљоједе, али више у пасивном стању него у некаквим драматичним, диманичким ситуацијама.

У овој књизи се из анималног света стекло све што лети, хода, гмиже, скаче, трчи, плива. Та разноврсност одсликава читаву панораму живог света природе, са карактеристичним облицима живљења и понашања. Захваљујући томе, читаоци су у могућности да тај свет доживе целовито и у појединостима, да уоче како одређена створења живе, чиме се хране, како испољавају своју биолошку битност. Деца су у прилици да упознају разне животињске, птичје и друге врсте, од оних које живе у њиховом непосредном окружењу до егзотичних бића поларних предела, степа, савана или жарког појаса пустињског света Азије и Африке. Са подједнаком љубављу, он им представља и најсићушнија створења као и највише животиње, она тиха и мирна, и она са којима се не игра и поред који се не пролази без узбуђења и – страха. Иако акценат није на насеобинама, начин на који су животиње, инсекти и рибе насликани, деци омогућује маштовну надградњу, замишљање, и уживљавање у ситуације у које су постављене.

Ни једна животиња у Митровићевој *Читанци* не делује страшно, нити показује изразитије облике себичности и асоцијалности. Ако се која од њих осећа усамљеном, она чезне, стрепи и жуди за љубављу и дружењем. Час кроз анегдотичну лирску причу, час антропоморфно, песник их је учинио присним и блиским дечјем поимању.

Тако, медведове невоље, у пошаличном смислу, асоцирају на Танталове муке: стражарећи поред кошнице, он се мршти, јер не сме мед "због зубобоље". За песму је довољна и оваква пошалица са контрастним паралелизмом:*Крокодиле,/ крокодиле,/ пун си снаге,/ пун си силе./ /Ал из јаја,/ крокодиле,/ ти се лежеш/ као пиле.*

Неколико песама из Митровићеве *Читанке*, на антропоморфан начин одсликава нарцисоидно лице појединих животињских субјеката. */Из небеса ко од шале,/ видим чак и мраве мале* – јавља се соко из небеских висина; *Природа ме обдарила,/ злато перје подарила* – шепури се паун; *Ја сам птица тркачица,/ не*

стиже ме ни коњица – оглашава се ној из пустињског песка.

Творене на подлози огољених облика, сведене на минијатуре и крокије, Митровићеве песме о зооморфним бићима се доживљавају као панорама лирских сличица, са неким карактеристичним податком о сваком појединачном случају. У свом шаренилу, оне представљају насеобину у којој, озбиљно или у пошаличном тону, свако живо створење има за циљ да дете читаоца испровоцира да размишља о живом свету природе, да јој се окреће као станишту према коме ваља развијати интересовање, наклоност и љубав. Има у тим песмама и баналних слика, лабавог ритма и метричке конструкције, али је више оних које деци нуде подстицаје за сазнања која им поезија пружа, на непосреднији и присснији начин од оних која добијају из уџбеничке или приручне литературе о природи.

V

Књижевност за децу у свету

Ондреј СЛИАЦКИ

ЈА ПОСАДИХ ТЕЛЕФОН

АНТОЛОГИЈА СЛОВАЧКЕ ПОЕЗИЈЕ ЗА ДЕЦУ

Драги мали пријатељи,

Сигурно сте већ чули да само неколико сати вожње аутомобилом од Београда, међу Дунавом и прелепим Татрама, лежи Словачка – живописна земља плодних равница и високих планина. Њен народ – Словаци, као и ваш народ, спада у велику породицу Словена. Када се сусретну Словак и Србин, разумеју се и без преводилаца. У прошлости, у време буђења народне свести Људовита Штура, практично сваки образовани Словак не само да је разумео, већ је и говорио српски језик.

Није то било само због тога што су образовани Словаци желели да читају српске народне песме и дела ваших писаца у оригиналу. Ваш језик су учили и због тога што су високо ценили борбу ваших предака за слободу, црпећи из ње снагу и веру у лепшу будућност свога, такође угњетаваног и поробљеног народа.

Једном речју, ми смо вас ценили и ви сте знали све о нама.

Много од тога, што је тада важило, нажалост, данас важи у мањој мери. А то упркос модерним саобраћајним средствима и средствима комуникација који скраћују раздаљине међу људима и др-жавама. Народи као да се на крају другог миле- нијума од себе удаљавају, уместо да се зближавају.

Крајње је време, дакле, да се поново интересујемо једни за друге: да упознајемо своје језике, историју, културу. Не само због тога што су то радили наши преци, већ због тога што бољи свет него је овај у којем живимо, може настати тек ако се узајамно боље познајемо.

Узајамно познавање је предуслов разумевања.

А тамо, где има разумевања, тамо је и узајамно поштовање, пријатељство.

А тамо где је пријатељство, тамо су мир и љубав – вредност од свих најзначајнија. Значајнија од свих блага света.

Па, упознајмо се! Ви, деца, можете почети упознавање преко овог избора словачких дечјих песама. То нису обичне, свакодневне песмице. То су најлепши стихови са којима се, већ генерацијама, сусрећу словачка деца. Најстарија песма *Кћерка и мати* – се и данас пева и зна је свако дете у Словачкој. Већ сто педесет година словачке мајке певајући је, уче своју децу правди.

Исто тако су познате и остале песмице које вам ова књига нуди.

Словачка деца их воле, знају их напамет јер су те песмице веселе, пуне игре и маштања.

То су игре за њихове љубопитљиве очи.

Чврсто верујем да ће бити игра и за вас. Да ће вас обрадовати као што већ радују словачку децу и да ћете њиховим посредством упознавати моју земљу.

Упознавање је први услов разумевања. А где има разумевања тамо... али то ви већ одавно знате.

(Превод: *Мирослав Демак*)

АНДРЕЈ СЛАДКОВИЧ (Andrej Sládkovič) – псеудоним А. Браксаториста (Braxatoris), 1820 – 1872, евангелистички свештеник, најзначајније име словачке поезије романтизма. Аутор и данас врло популарне *Марине* (1846) и *Дјетвана* (1853), за децу је написао тек неколико песама. Најпознатија од песама за децу је *Кћерка и мати* (1847), која је захваљујући музичкој обради и данас врло често певана.

Андреј СЛАДКОВИЧ

КЋЕРКА И МАТИ

Уплакана мати седи
уздише.
Анђелче, кћерка њена
шапуће:

"Зашто плачеш мати мила,
зашто сузе у златној ми коси?
Да ли то живот све лепо нам узе
а тугу доноси?"

Привину мајка на груди
свој цветак једини,
као да брани од људи
пупољак невини:

"Твој отац лежи
под травом зеленом,
како ћеш, дете несрећно,
сама по свету немирном?

Свет је окрутан – ти јадница,
свет велики а ти малена,
не разуме твоја мајчица
куда си сада кренула."

Пресахле сузе у оку мајчином,
нема их, нема више,
како да срце чисто, невино,
тежак бол избрише?

Добри се лоших не боје –
нека је свима знано.
Добри Бог пази на своје
и ово чедо невино.

Неста страха од људи –
неста у даљини.
Пригрлила мати на груди
пупољак невини.

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

САМО ХАЛУПКА (Samo Chalupka), 1812 – 1883, евангелистички свештеник, учесник пољског устанка 1830–31, значајан песник романтизма који је инспирацију тражио пре свега у народној лирици и епици словачког али и других словенских народа. *Валибук* је из збирке *Јуначке песме* (1864).

Само ХАЛУПКА

ВАЛИБУК

Било је то овако:
пођох шумом полако.
Тама беше као гар,
сова поноћ оглашава,
нигде никог – чиста страва.

Идем, идем, кад одједном
стаде камен пуцати,
земља се отварати,
а из огња искочи
авет, мени пред очи.

Расте, расте голема,
ја јој тек до колена.
Искезила зуба два
и очима колута.

"Хеј, утваро, куда ћеш?
Јеси ли ти божји створ?
Пружам мира свакоме
ако тежи доброме.
Ако си ти – зло,
сво у злобу огрезло,
средићу те зачас ја,
удариће тук на лук –
ја сам витез Валибук!"

Роговима када крену, рекох:
"Тако, дакле, хоћеш бој?
Хватам уши и реп твој!"
Па је бацих до висина,
она паде – грмљавина.

Већ ме хвата страшан бес,
чупам букву па њом – трес!
Међу очи и у главу.
Разбуцаће тук тај лук –
ја сам витез Валибук!

Мазнух злоћу други пут –
буквом, као да је прут.
Зажди ала
до пакла,
умакла.
У паклу је тресе бес –
око мене земљотрес.

Ето тако беше то:
кад победих страшно зло.
Благословен који је
преда мном се не крије.
Али некрст – баш ни мук,
ЈА САМ ЈУНАК ВАЛИБУК.

РЕХОР УРАМ ПОДТАТРАНСКИ (Rehor Uram Podtatransky'), 1846 – 1913, аутор непретенциозне, сентиментализујуће белетристике, продуктиван аутор поезије и прозе за децу: *Златни бисери за добру дечицу* (1882) и *Лепо цвеће за вредну дечицу* (1910).

Рехор УРАМ ПОДТАТРАНСКИ

ДЕЧАК НА ДРВЕНОМ КОЊУ

Коњићу мој, хоп, хоп, хоп!
Ножицама клоп, клоп, клоп!

Лети са мном у даљине
Изнад брда и долине.

Да ја видим лава, слона,
Хопа горе, до плафона.

Коњићу мој, хоп, хоп, хоп!
Ножицама клоп, клоп, клоп!

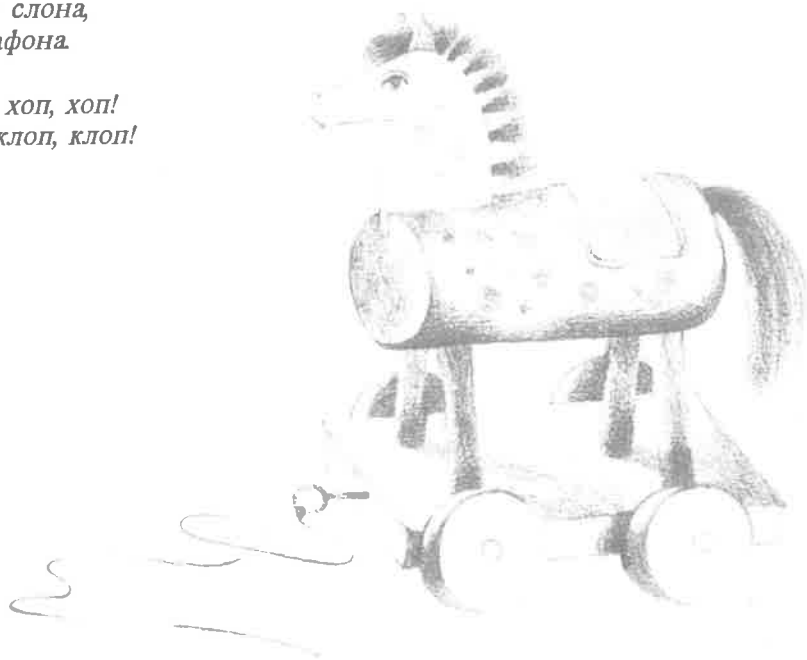

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

СВЕТОЗАР ХУРБАН ВАЈАНСКИ (Svetozár Hurban Vajansky'), 1847 – 1916, значајан песник постромантизма, родоначелник словачког друштвеног романа, публициста ангажован у остваривању народних права Словака, због чега је и робијао. Вајански је син Јозефа Милослава Хурбана, вође Словака у револуцији 1848/49, који је заједно са Штуром и Ходзом озаконио словачки народни језик као књижевни (1843). Синовац Вајанског, драматичар Владимир Хурбан Владимиров (1884 – 1950) је био евангелистички свештеник у Старој Пазови, где га је стриц више пута посећивао. Вајански је био панслависта, нарочите везе је одржавао са јужним Словенима па је и једну песничку збирку назвао симболично *Татре и море*. За децу је писао само у ретким приликама, али песме *Мали дротар* (1881), а нарочито *Нескромна жеља* (1900) су и данас незаобилазни репери словачке поезије за децу.

Светозар ХУРБАН ВАЈАНСКИ

МАЛИ ДРОТАР

Када је отац пошао
у свет, крај старе букве,
ставио ми је, клечећи,
на главу своје руке;
и молио је оченаш –
сузе у старом оку.
Никад се није вратио.
Још сам за мајком патио,
носио црнину дубоку.

Ој, свет је велик и злобан,
ти, кап насред мора,
ти лист јавора
за ког' је вихор кобан.
Капљица лако испари,
лист носи судба слепа.
Врати се, момче, врати,
да се у свету не исквари
та твоја душа лепа.

Због ом остај, родни крају,
лице ми ветар штипа,
црква ме поздравља наша –
скривена иза липа.
Стаза кроз шуму густу
стално ме назад зове:
"Не иди из земље ове
(у свету немаш боље),
врати се у кућу пусту!"

Ја, ипак, морам отићи,
а тешко ми је рећи,
да село моје родно
не даје хлеба деци!
Молићу оченаш
крај ове старе букве.
Док светла чудна трепере,
главу ми дотичу очеве руке,
осећам сузе своје матере.

Дротар – од речи дрот = жица – занат по којем су у прошлости Словаци били познати у целој Европи. Жицом су не само крпили посуђе, већ су од жице правили разне корисне, али и украсне предмете. Дротар никад није радио код своје куће, већ увек на путовањима, на којима је целу "радњу" носио на леђима.

Светозар ХУРБАН ВАЈАНСКИ

НЕСКРОМНА ЖЕЉА

Раном зором, сав озеб'о,
дечак краве пасе –
као трачак сунца тада
вила јави му се.

Он претрне, бич испусти,
не зна јадан где би,
вила пред њим, обасјана,
изнад земље лебди.

Свиделе се моћној вили
дечје јасне очи,
к њему прије милостиво,
он даље одскочи.

"Не плаши се, драго дете,
срећу носим теби,
све што желиш, добро небо
одбило ти не би.

Ако желиш богат бити,
нека ти је срећа,
суво злато место лишћа
пашће са дрвећа.

Желиш славу! Биће тако.
Можеш поћи смело,
знак победе, народ ће ти
ставити на чело.

Љубав хоћеш? У твом крају
процветаће ружа –
лепотица права, тебе –
узеће за мужа."

Охрабри се мали пастир,
па подиже главу,
из дна душе проговори
своју жељу праву:

"Лепа вило, моћна вило,
можеш ли ми дати,
да из гроба сад устане
моја мртва мати!"

Као у магли, кад с јесени
дивно светло гасне,
тамни вео прекри вилу,
њене очи јасне.

Нестало је дивног светла,
груди дечје цвиле.
По ливади роса пада –
то су сузе виле.

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

ЉУДМИЛА ПОДЈАВОРИНСКА (Ludmila Podjavorinská), 1872 – 1951, поетеса, прозни писац и оснивач словачке уметничке дечје поезије. Прва је у поезију унела респектовање дечјег субјекта, његову жељу за игром, одбацујући до тада доминирајући принцип менторисања и подучавања путем поезије. Издала је књиге: *Букет стихова за словачку децу* (1921), *Стихови за малецке* (1930), *Ћуп меда* (1930), *Плашљиви зека* (1930), *Шева* (1939), *Звончићи* (1942), *Чин–Чин* (1943), *Класје* (1947).

Људмила ПОДЈАВОРИНСКА

НА ИГРАНЦИ

Пошла сова на прело,
у новој хаљини
прегазила вратаре,
као – нису фини.

Чим је врабац спазио,
већ му ноге крећу:
"Хајде, госпо, на паркет,
окушајмо срећу!"

Скакутао цивцивцан
неки ритам нови,
нагазио на пету
драгој госпа сови.

"Не знаш шта ћеш с ногама?
Иди играј мице,
да не скачеш дамама
на фине канџице!"

Уплаши се цивцивцан,
здробиће му кости.
Са акрепом играти –
нема ту радости!

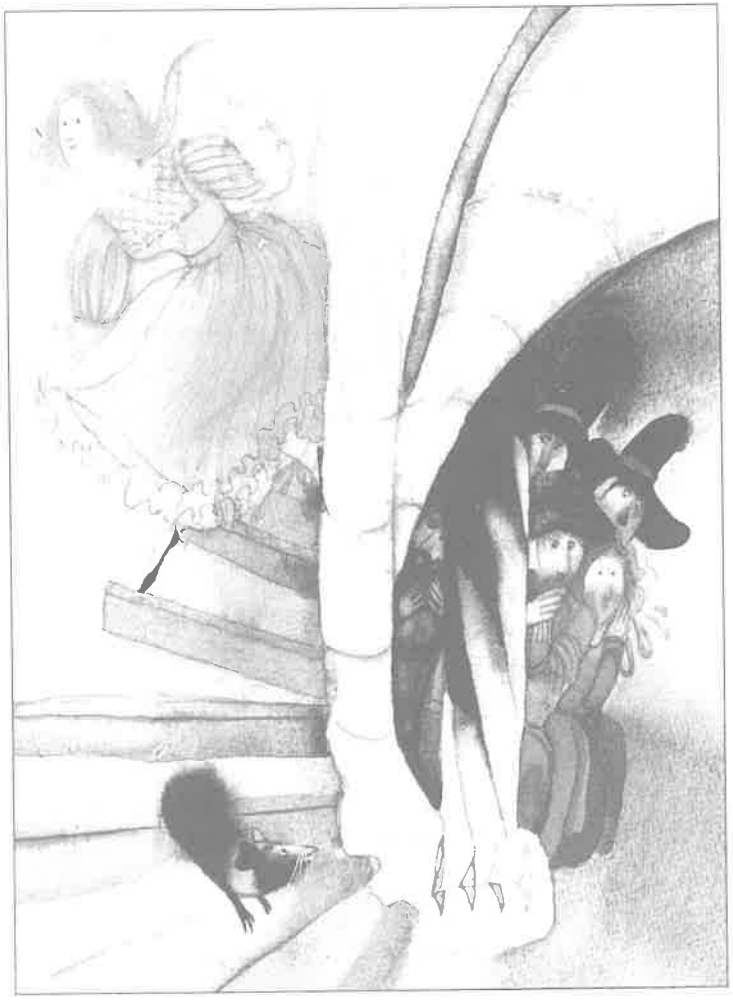

Илустрација: Љуба КОНЧЕКОВА–ВЕСЕВА

Људмила ПОДЈАВОРИНСКА

ЖЕНИО СЕ КОМАРАЦ

Женио се комарац –
мушицом.
Сам је младу тешио –
музиком.

Свирао је зум–зум–зум
уместо гуслара,
трештало је зум–бум–зум,
без свадбара и – без пара.

Удавача за то време
певушила, трчкала, мувала,
све испекла, све препекла,
скувала.

Па су онда заједно
све попили, појели,
без сватова, баш им лепо,
весели.

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

Људмила ПОДЈАВОРИНСКА

КАД СЕ ЖАБА ПОРОДИЛА

Баш је лепа киша лила
кад се жаба породила.
Жапче мало чим отвори очи
кре, кре, кре,
у наручје мајци скочи:
"Где си, кево–бре!"

А мати се, жаба мала,
тако сину радовала,
мислила је да ће пући:
"Брзо стрину, бабу, тетку
позваћемо у посету,
принова нам је у кући."

Потрчале жабе–бабе
у дућану да ограбе
јастуке и деке уске,
постељицу сву од трске.

Около су поседале,
жапчету се радовале:
У мочвари, поред села,
лепше жапче нити једна
није чула, ни видела!

Све галаме, узвикују,
једна другу надвикују:
"Сада треба одредити
шта ће мали жабац бити!"

Сложиле се жабе–бабе, кре–кре–кре,
да се мали – Жабурјачић назове.
Купаће га у мочвари – кре, кре, кре,
у томе су биле сложне – све, баш све!

Мати само главом мрда:
"То морају баш сви знати,
одавде, оданде, све до брда,
ово моје прво дете
најлепше је жапче – планете!"

Старе жабе сагласне су све:
"Стварно нема лепшег – кре, кре, кре".

"Уста има као врата – кре!"
"Биће певач као тата – бре!"

"Очи лепе, треба кас'ти – кре!"
"Што не види – неће красти – бре!"

"Види ову ногу малу – кре!"
"Биће мајстор у фудбалу – бре!"

Мати само главом маше,
гледа тетке, бабе снаше,
љуља дете на рукама,
прекрива га перинама:
"Гледајте га, мили гости,
тако је леп да га могу
Бог да прости –
прогутати од радости!"

Уплаши се мали жабац – кре!
И побеже без обзира – бре!

Ко зна где се сада крије,
више га нико видео није.

МАРИЈА РАЗУС–МАРТАК (Mária Rázusová–Martáková), 1905 – 1965, друго значајно име словачке дечје литературе, аутор поезије, прозе, драмских текстова и активан преводилац. Нарочито је обогатила лирски аспект дечје поезије – представљајући тако пандан Људмили Подјаворинској, која је већу пажњу посвећивала стихованој епици. Књиге за децу: *Шарено цвеће*, (1932), *Три приче са неба* (1932), *Вртић са животињама* (1950), *Башта боја* (1953) и друге.

Марија РАЗУС – МАРТАК

ДУКАТИ

Сунце трчи преко неба –
у пекару, по три хлеба,
преко поља, реке, баре –
редом губи златне паре.

Седи пекар поред врата,
даје хлеб за пô дуката,
за грош питу подебелу –
да се нађе у недељу.

Скочи Сунце тачно тамо:
"Дај, пекару, хлеба амо!"
Ал' кад хтеде хлеб да плати:
"Где су гроши и дукати?"

"Залуд Сунце лепо сија,
овде нема вересија.
За хлеб мора да се плати
– нађи паре па се врати!"

Тужно Сунце паре тражи,
око света обилази.
А дукате рибе наше –
излепиле на караше.

ИГРАЧИЦА

Играла је веверица
док је била роса,
отпао јој ђон са чизме,
кући пошла боса.

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

ДОМИНИК ШТУБЊА – ЗАМОСТСКИ (Dominik Stubna–Zámostsky'), (1905 – 1970), прозни писац и песник, превасходно епиком антропоморфизира свет животиња и уопште природу. Књиге за децу: *И опет је весело* (1936), *Вије* (1940), *После жетве* (1943), *Из чаробног света* (1947), *Обојена стакла* (1948), *Дечје радости* (1952), *Бисери од росе* (1970) и друге.

Доминик ШТУБЊА ЗАМОСТСКИ

МЕЛУЗИНА

Мелузина са севера
кућу имала,
о детету коврџавом
цео живот сневала

Кад одједном – усред ноћи –
као да се пробудила,
златокосо, лепо дете
на груди је привила.

Рано зором, несрећна је
Мелузина сазнала,
да је ноћу, на грудима,
само јастук стискала.

И од туге превелике,
жалосно је плакала,
дете јој је засигурно
баба-зима украла.

Као без душе потрчала
јадница,
да од старе бабе-зиме
злобнице
своје дете пригрли.

Стигла ју је, али џабе,
ова нема детета,
сакрила га за димњаком,
испод старог кревета.

Тако јадна Мелузина,
тражи стално лопова,
ноћу чујеш како тужно –
плаче изнад кровова.

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

КРИСТА БЕНДОВА, (Kristá Bendová), 1923, аутор грађанске и интимне лирике за одрасле, значајан представник модерне словачке књижевности за децу, један од најчитанијих. Нарочито за њену прозу, али и за поезију, карактеристичан је свеприсутан хумор, понекад и са примесом сатире. Књиге за децу: *Трице-играчице* (1949), *Птичице* (1951) *Директан правац у Татре* (1953), *Како је Смотани Јоца све смотао* (1955), *Циркус Хопацупа* (1957), *Фрчко и јеж* (1962), *Седам златних тајни* (1963), *Чаробне патике* (1970), *Сретни пас* (1988) и друге.

Криста БЕНДОВА

ПРЕПРЕКА

Наша Евица је баш – лепотица:
очи црне – као тама,
плаве машне у кикама,
обрашчићи – колачићи.
сва је као ружа црвена.
Ко посумња, нека пита Невена.

Невен је – али да остане међу нама –
заљубљен. Сумњаш? Просуди сам. Просуди сама.

Када види њене очи,
на ногу јој одмах скочи,
за кике је вуче,
гребе па мјауче.
Штипа је и стално бије.
Је ли то љубав, или није?

А ко се у љубав разуме?
Сигурни нисмо.
Зато је Невен одлучио –
да сроči овакво писмо:

ДРГА ЕВИЦЕ!!!
ЈА САМ СПРОЋУ ТЕБЕ ЗАЉУБЉЕН. ЈАЋ С ТЕБЕ ДА СЕ ЖЕНИМ.
НАПИШИ ДА ЛИ ЋЕШ ТИ ДА СЕ ЖЕНИШ СА МЕНОМ! ПОЗДРАВЉА ТЕ ТВОЈ ДРУК ШКОЛСКИ
НЕВЕН ВИСИБАБИЋ

Евица мала –
прочитала,
узела перо –
написала:

ДРАГИ НЕВЕНЕ!

ДОК НЕ НАУЧИШ ПРАВОПИС, НА СВАДБУ НИ НЕ ПОМИШЉАЈ.
ПОЗДРАВЉА ТЕ
ЕВИЦА РУЖИЋ

Од тада, Невену очи су снене,
тајно уздише: "Ах, те жене...!"
Али из школе – право кући,
стално правопис у соби учи.

Нема граматике која се не би
због Евице научити дала.
За љубав то је –
жртва мала.

Криста БЕНДОВА

МАЧИЋИ

Наша мачка, испод кревета,
омацила четири мачета.
Једно има трбух бели,
друго репић, црни бели,
треће краде баки нити...
А четврто?
Мораћеш сам погодити!

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

ПАВОЛ ШЋЕФАЊИК (Pavol Štefánik), 1920, полази од васпитне функције дечје поезије, али после 1950, под утицајем модерне дечје поезије, уноси елементе хумора, нонсенса и фантазије. Књиге за децу: *Мрави градитељи* (1949), *Златни прстен* (1959), *Седам боја дуге* (1963), *Чудотворни џеп* (1964), *О паметном патку* (1964), *Чудотворни млин* (1976), *У пауновој башти* (1978) и друге.

Павол ШЋЕФАЊИК

У ОБЛАЦИМА

Све је почело нередом:
тукао се ован с медведом.

Ако се то опет понови,
севаће мује, громови.

Све је јечало: "Бум–трас–бум–бу–бу!"
била је то туча на небу.

Ован је све до обеда –
трчао испред медведа,
док нису пробили облака мешину,
залили брдо, долину.

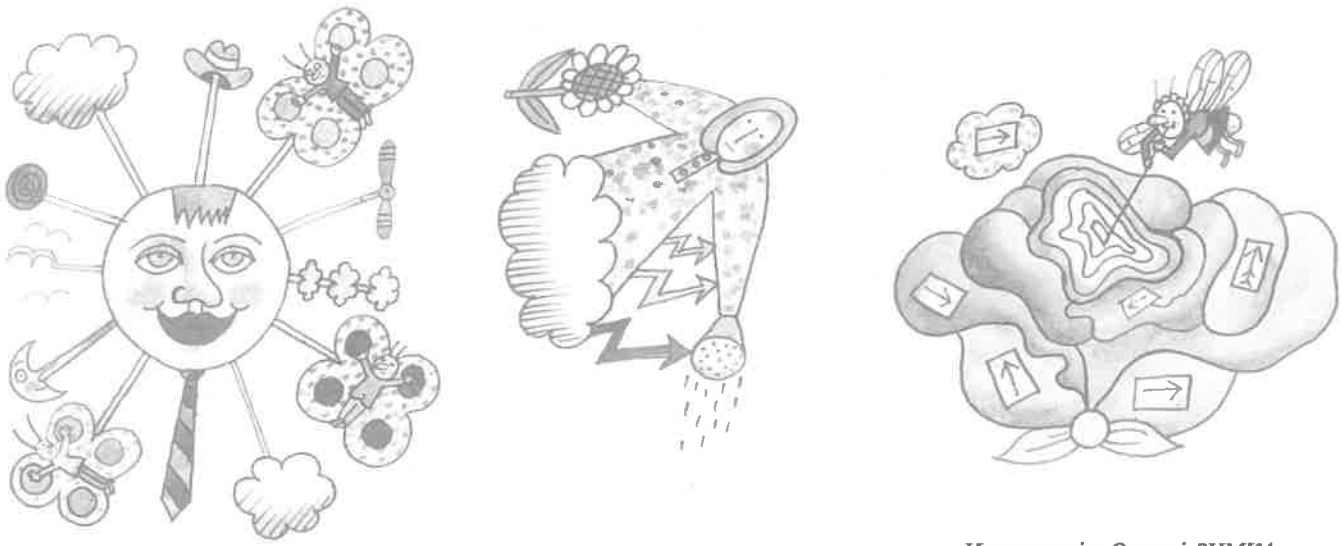

Илустрација: Ондреј ЗИМКА

МАРИЈА ТОПОЉСКА (Mária Topoľská), 1909, песник и прозни писац за децу, оријентисана превасходно на свет дечје психе. Издала је књиге: *Пре спавања* (1960), *Плаво небо–летњи дан* (1970), *Плавобели свет* (1974).

Марија ТОПОЉСКА

ШТА НИСУ ВИДЕЛЕ ЛАСТЕ

Са стрњика ветар дува –
голо дрвеће.
Зашто, када лето прође,
ласта у свет одлеће?

Знаш ли да је зима бела –
а снег прашина?
Зато никад нећеш угледати,
код санкања,
смех у дечјим очима.

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

ШЋЕФАН ЖАРИ (Štefan Žáry), 1918, значајан словачки песник, у почетку надреалиста. У дечјој поезији се враћао мотивима народних песама и историјским легендама, касније песме већ базира на поетизацији свакодневице и на игри речи. Издао је књиге: *Чудотворне очи* (1954), *Приче и легенде (1957), Ватромет* (1961), *Зима, концерт-мајстор* (1980).

Шћефан ЖАРИ

КАКО СЕ ДОБИЈА ВОДА

Облак сачекај над кровом –
да прође,
притегни га у пресу –
за грожђе.

Цеди, стискај га и меси
све јаче,
све док не буде налик на –
колаче.

Такав колачић,
баш лако,
одлеће.
Воду, што остане, ти проспи –
на цвеће.

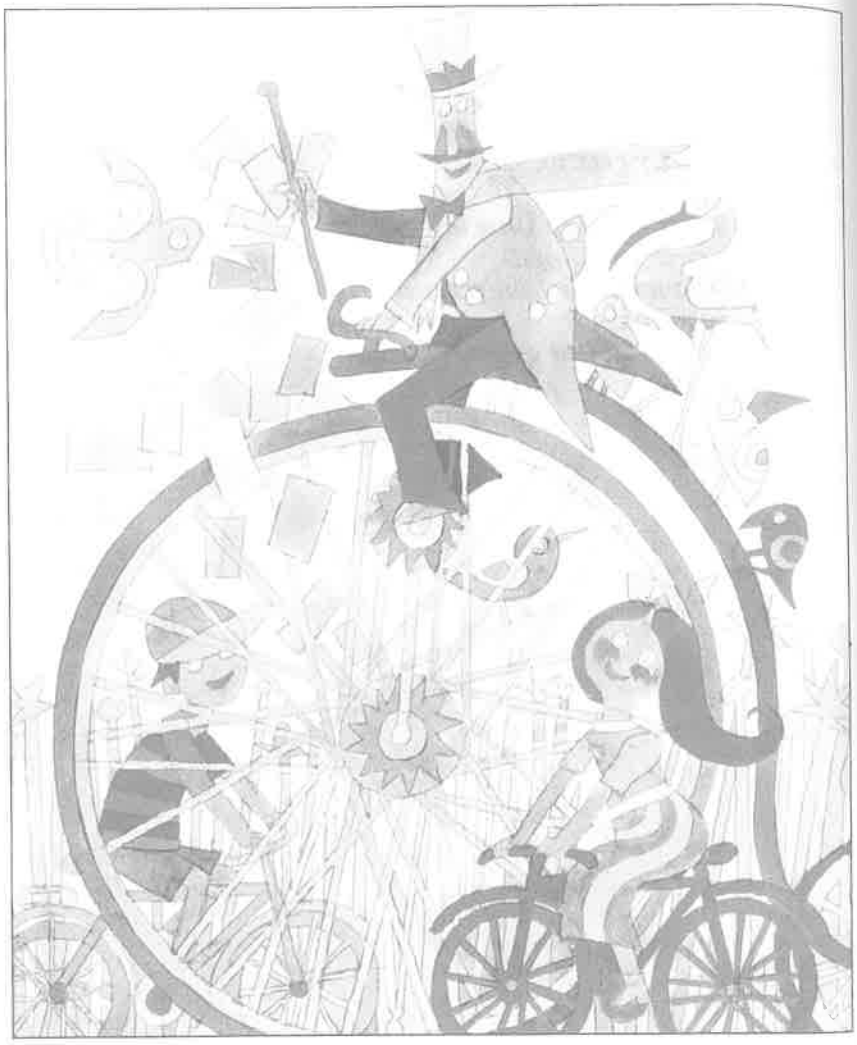

Илустрација: Мирослав ЦИПАР

ШЋЕФАНИЈА ПАРТОШОВА (Steťánia Pártošová), 1913, аутор ангажоване грађанске лирике која се ослања пре свега на рат и устанак. Садржајем дечје лирике продужава традиционални тематски репертоар, успевајући у минијатурним песмама (пре свега у четворостиху) да постигне лепу поетизацију. Књиге: *Просуте перле* (1967), *Свици* (1968), *Свет отворен за снове* (1978).

Шћефанија ПАРТОШОВА

ИГЛА ЗА КРАВАТУ

На зеленој кравати
пролећа,
као игла, висибаба
се осећа.

КРИЛА

Шта је непарно код клавира?
Ноге.
Између две и четири, он три бира.

Има још нешто.
Шта би то било?
Клавир има један поклопац – крило.

Да није таква јогуница,
Клавир би могао летети –
као птица.

Још једно крило да има,
летео би у јатима.

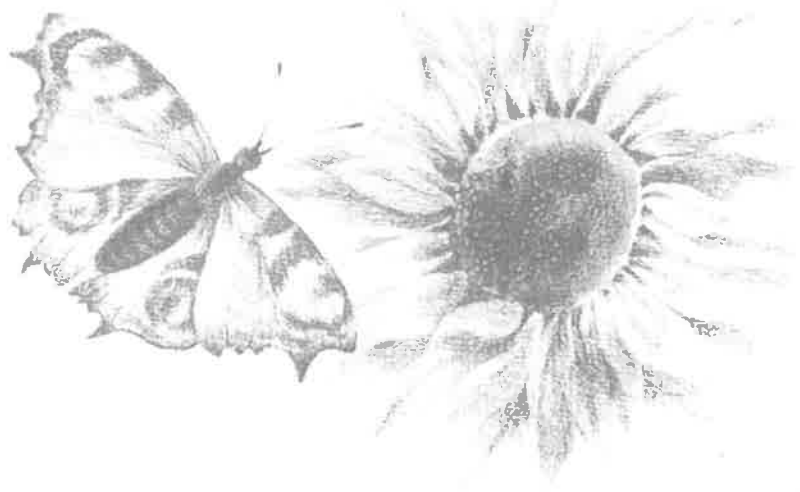

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

МИЛАН ФЕРКО (Milan Ferko), 1929, песник и прозни писац. У дечју поезију ступио је конвенционалним песмицама о пионирима али је у каснијем развоју доспео до знатно уверљивијих стихова. Књиге за децу: *Весело, пионири* (1955), *Чаробни мехурићи* (1960), *Снежно дрво* (1963), *Тајна играчка* (1963), *Била једном прича* (1964), *Робот ради радњу* (1964), *Цимбала-бала-бала* (1971) и друге.

Милан ФЕРКО

ОБЛАК НА УЗИЦИ

Немаш пса, а хоћеш да га шеташ, дете?
Вежи за узицу облак што лети око планете.
Облак је оно право
псетанце чупаво,
за шетњу створено.
Тај не гризе и не лаје,
миран као бубица је,
и у мрежу сав се смести,
играће се до бесвести,
тако све док не прогута –
мало млека с Млечног пута.

Једино што ће овај пас
увек хтети,
код неког другог –
да одлети.

Илустрација: Ондреј ЗИМКА

ЈАН НАВРАЋИЛ (Ján Navrátil), 1935, аутор поезије, прозе и телевизијских драмских текстова за децу. Иако је његова поезија пуна комике, модерне архитектуре стиха, инвентивности у избору тема, не недостаје му ни рационалност. Књиге за децу: *У башти и иза баште* (1963), *Путовање са орангутаном* (1966), *Ђура глуперда и превејанци* (1977), *Морнар на сувом* (1980), *Црте на длану* (1989) и друге.

Јан НАВРАЋИЛ

ПЛАМЕНА ПТИЦА (фламинго)

Упомоћ! Ватра!
Пламење
као птице!

Гори камење
и литице
на обали.

Нисте чули?
Нисте знали?

Таласе,
воду!
Море!
Плиму!

Уради нешто!
Помози му!

Такво чудо
где се створи?
Да из воде –
пламен гори?

ПУЖЕВЕ БРИГЕ

Изгубио пужић рупу,
ону малу а од кључа,
па не може своју кућу,
да остави и закључа.

Зато никад не оставља,
тај свој лепи мали дом,
да се у њег ' не усели
медведица с медведом.

КЕСТЕН

Расцветали кестен
обасут је свећама.
Те раскоши и тих свећа
нема ни у –
црквама.

Штета што их свако вече –
згасне.
Како би тек ноћу биле –
прекрасне.

МИРОСЛАВ ВАЛЕК (Miroslav Válek), 1927 – 1991, један од најзначајнијих словачких песника друге половине XX века. Деветнаест година је био министар културе Словачке. У дечјој поезији полази од песничке игре са дететом, на својеврсном договору аутора и читалаца. У словачку дечју поезију уноси свакодневни говорни језик и слободну структуру стиха.

Поезија за децу: *Мађије под столом* (1959), *Погледајмо у природу...* (1960), *Где живе птице* (1961), *До Трамтарије* (1970), *Панпулони* (1975), *С главом у ватри* (1987) и друге.

Мирослав ВАЛЕК

МИШЕВИ

Један бели миш (не знам му име),
свирао је на клавиру целе зиме,
етиде, сонате и сонатине,
Четири бела миша гледају у књигу,
и сваки од њих жели
оног првог да преслиша.
Бели миш свира на белим диркама,
четири бела миша читају само бела места.
Ох,
а шести?
Само се чуди и крсти редом,
и све то записује у димњак црном кредом.

Јер,
у Зеленечу су мишеви зелени,
у Ружомберку ружичасти,
у Модри модри,
а из Лондона
стигла је мишица –
ох yes, блонд је она –
има фризуру даме
са косом боје праве сламе.

Усред беле зиме
бели мишеви
немају друге бриге,
читају само
бела места
из књиге.

А када погледаш увис,
са неба пада бели гриз.

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

Мирослав ВАЛЕК

НЕВИДЉИВА КОЛА, ВИДЉИВО ДРВО

Све је почело тако, што су видљива кола
ударила у невидљиво дрво.
Дешава се, као прво.
Али где ће, коме и када – не зна се ни до пола.

Видљива кола леже у болници
на носилима. Права драма.
Видљива кола –
са видљивим повредама.

Сестре, лекари,
престрашени асистенти,
пацијенти
и примаријуси,
портири и психијатри
– скупила се цела клиника.
Очигледно: ванредна прилика.

Ситуација је све збунила,
кола причају свашта, из бунила:
да имају упалу гума,
да је карбуратор захватила реума,
да се леви фар трза,
да их чека смрт брза,
и мучи ангина.

"Не мотати се по клиникама,
не јести сладолед у свим приликама,
већ трипут на дан по двадесет капи бензина!"
О, како је колима лепо, како ће пуцати од здравља!
Због тога непрестано наш аутомобил
у себи понавља:

"Не мотати се по сладоледима, Не сме се јести клиника,
три пута днево двадесет капи "змизика".

Три пута ура!
Успела је са "змизиком" кура.

Невидљива кола! Шта нам сада не гине?
Невидљива кола – пишу новине.

Невидљива кола улицама јуре.
Невидљиви аутомобил такмичење отвара
/у којем ће сам победити/:
"Ни један километар без судара!"

Невидљива кола – фантом града.
Невидљивим колима мало је коловоза,
мало-мало тротоаром ауто се воза.
Мајке,
баке,
па и деке не смеју из зграда.
"Сад је паметнији онај који чека!"
Невидљива кола, скандал века.

Али,
невидљива кола, пст! (да то одрасли не би знали),
за сладолед вози старије клинце,
а џабе оне који су сасвим мали.

Седам дана у недељи
вози их као невидљиви див.
Ко се са њиме провоза, сам постаје невидљив.

У невидљивим школама
учионице се пуне невидљивим ђацима.
Невидљиве свеске
пуне се
невидљивим задацима.

Видљиви господин директор
и видљиви професори

не смеју нос да промоле.
Невидљиви ђаци
невидљиво
бришу из школе.

Чим се продавнице отворе,
одмах ту пазаре.
Купују видљиву чоколаду
за невидљиве динаре.

Невидљива деца свет ће да упропасте.
Касно долазе кући,
ни једно не учи,
не перу се, нити користе за зубе пасте.
Можеш од муке пући.

Саветовали се очеви и маме,
саветовали се сви одрасли,
да ли су ситуацији дорасли.
Да ли се све може решити
без галаме?

И шта су решили? Ништа!
То смо и знали,
како су могли решити, кад су
једно другом персирали.

Директор је питао и министра
и тај је решио, шта треба радити:
"Невидљивим колима на пут
дрво посадити!"

Остало је све јасно,
па је ту крај песме.
Кола су у сервису
а тамо писац не сме.
Може поћи на пиво.

Шта се збива код мајстора,
за нас је – невидљиво.

Мирослав ВАЛЕК

ЖУНА

Жуна звижди песмицу,
ни кратку ни дугу,
без почетка и без краја,
пуну сунца, пуну сјаја,
јер не трпи тугу.

А каква је то песма?
Такву песму везе:
Ни дугу, ни кратку,
ни слану, ни слатку,
без посебне везе.

Све смелије и све боље,
песме лепе, песме смеле,
пева жуна на врх јеле,
јер је добре воље.

ТОМАШ ЈАНОВИЦ (Tomáš Janovic), 1937, песник и аутор хумористичко–сатиричних епиграма. У дечју поезију на словачком језику унео је модеран хумор, нонсенс али и нове квалитетне метафоре. Књиге за децу: *Живот је бели голуб* (1959), *Мала самоуслуга* (1963), *Спотакох се о мастионицу* (1973), *Варјаче из приче* (1975), *Дин и Дан* (1977), *Дрвени тата* (1979), *Ко се не игра испада* (1986), и друге.

Томаш ЈАНОВИЦ

ВАРЈАЧЕ ИЗ ПРИЧЕ

Имам две кћерке. Велика Ката –
на трен је лоша, на трен – од злата.
Па имам мању – Тању,
добру па лошу. Као по плану.

Када су златне,
просто ми озаре дом.
А кад су лоше, ја њих по туру – варјачом.

Али, да не би биле много тужне кад их млатим, замолио сам једног сликара да ми варјаче ослика. Чика сликар није био лењ, узео је кичице и боје и почео да слика. Сада више немам проблема, драга децо. Када су моје кћерке лоше у понедељак, ја њих табам варјачом на којој је насликана прича о Аладину и чаробној лампи.

У уторак, варјачом на којој је насликана
прича о Палчићу.

У среду Мачком у чизмама.
У четвртак Алисом у земљи чуда.
У петак Црвенкапицом.
У суботу Баш – Челиком.

А у недељу их испрашим најлепшом причом од свих прича – оном коју сам знао од речи до речи кад сам био тако мали као што су сада оне – Будкачик и Дубкачик.

Па сад Тања, па сад Ката,
стално су лоше, не од злата.
Све ме моле, просто просјаче,
не би ли се прихватио
такве варјаче.

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

Томаш ЈАНОВИЦ

ЈА ПОСАДИХ ТЕЛЕФОН

Јао, кћерке моје! Телефон је грозан проналазак. Почиње да звони управо тада, када човек највише жури. Дуго сам се према њему понашао фино, али је јуче дара превршила меру, па сам рекао – доста!

Узех јуче телефон,
што испушта глупав тон.

Не дигох га ја до ува,
нећу више да га чувам,

већ га носим напоље.
Што је даље, то боље.

Ископаћу праву рупу,
закопаћу справу глупу.

Звр–звр – чујем познат тон,
у рупи је телефон.

Тон ми се не допада,
нек у рупи пропада.

У земљи је, готово!
Ни реч више. Ни слово!

Тако му и треба, кажем себи и задовољан се враћам кући. Идућег дана, тек тако, једним оком погледах напоље, кад утом... кад утом...

скоро да ме стрефи гром:

Усред моје лепе баште,
пут облака дрво расте.

Не јабука, нити крушка.
Дрво пуно, све до вршка
расцветалих телефона,
све се чује тон до тона –
звр–звр, звр–звр... мој мир неста,
виси их ту барем двеста.

Трчим горе, трчим доле,
већ ме јадне руке боле,
само дижем телефоне.
Они само звоне звоне...

А ја сада не знам шта да радим. Вероватно то, што би урадио сваки добар баштован. Узмем мердевине, попнем се на дрво и узберем у кошару све телефоне. Затим ћу их однети на пијацу. Могу да се кладим да ћу до вечери све распродати. Само, у пролеће ће процветати сво дрвеће. На једноме ће да роде јабуке, на другоме шљиве, а шта ће да израсте на моме дрвету? Е, на мојем дрвету ће да израсту телефони! И зато

нећу више час часити,
морам га се решити.

Однећу га усред шуме,
па нек звони како уме.

Нек се птице тамо чуде,
нек се љуте на све људе,

па нек кажу бистре главе:
"Гле, дрво из Братиславе."

МИЛАН РУФУС (Milan Rúfus), 1928, генерацијски најближи Валеку, по некима најзначајнији песник Словачке друге половине XX века, безгранично омиљен код читалаца. У дечјој поезији Руфус није новатор, истраживач. Полази од непролазних вредности, словачке народне приче су му највећа инспирација.

Поезија за децу: *Књига прича* (1975), *Мехурчић Кошћурик с другарима* (1981), *Коза рогата и јеж* (1985), *Коњићу мој, понеси ме* (1990), *Латице с јабуке* (1992), *Молитве* (1993) и друге.

Милан РУФУС

МОЛИТВА ЗА НОВОГ БРАТА

Стигао је са мамом.
Не знам шта се то збило,
пре тога, нигде га није било.
И само што мрдне ручицом, људи,
тако смешно малом,
и док он тако дрема,
све се у кући узбуди
а мене ко да нема.

А тако је леп!
Као лутка жива.
Молим Те, Господе,
реци ми – док смо сами:
где такву децу небо скрива
пре него их стави у кревет мами?

Маломе дај два савета:
да се пази док не порасте,
и да добар, велики брат
израсте из тог детета.

Обећај ми још, Боже,
да ћеш родитељима пажњу скренути
да поред брата, не забораве и мене волети.

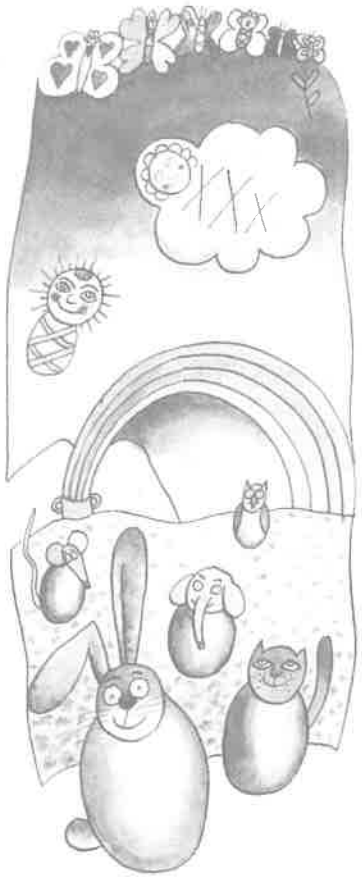

Илустрација: Ондреј ЗИМКА

Милан РУФУС

НЕ ПИТАЈ МЕ

Не питај ме, моја кћери,
за кључеве морских двери.

Где то земља воду пије?
Зашто ласта већа није?

Ко то, када дође зима,
чупа перје гусанима?

Па то чисто, бело перје
на Мартина с неба веје?

Ти не питај свога тату,
шта је Сунце дало злату?

Ко то јутром буди пчеле?
Већ је велик, моја селе.

Има лице забринуто.
Не питај га, реци му то.

КАО У ПРИЧИ

Тек?
Само тако смем да те погледам:
да први пут очима не дам
да се подигну више од појаса.
Лаки ме жмарци прођу до темена
кад видим твоје ножице –
јагњад
новорођена,
што се на ливади напаса.
Тек?
Само тако смем да те погледам.

Други пут ме прођу жмарци.
Угледам
телашце твоје, што се као хлеб у дан отвара,
чамац трупа твог диван, сребрни
на таласима корака,
тако несигурних
да се ознојн одело анђела чувара.
Само тако смем да те гледам.

Тек на крају,
тек из трећег пута,
дозволим себи да ти погледам ситно лице.
И дивно светло на себи осећам,
душа ми више није забринута,
када из твојих очију,
пчелица – луталица,
медом олакшања на ме излију се
плава трајања људских пролећа.
Тек тако смем да те погледам.

Тако, из три пута од ногу до главе.
Другачије гледати мени не приличи.
Ако бих одједном угледао толику лепоту,
од дивљења се више не бих макао у животу.
Као што је то било у једној причи.

(На Мартина – /Свети Марко/ – 11. новембра. Словаци кажу: Мартин јаши на белом коњу = пада снег)

ЉУБОМИР ФЕЛДЕК (L'ubomír Feldek), 1936, репрезентативна личност словачке дечје поезије. Већ као студент је уредник у издавачком предузећу Mladé letá, које издаје дечју књижевност. Потом је био уредник у предузећу Slovensky' spisovatel', да би последњих година живео као слободан уметник. Пошто је по оцу Чех, после деобе Чехословачке узео је чешко држављанство, али и даље живи и ради у Братислави. Када је 1959. издао збирку *Игра за твоје плаве очи*, официјелна критика је то схватила малтене као провокацију. После 1967. је постао писац са највише награђиваних књига, од којих је *Плава књига* прича уписана у Почасну листу IBBY-ja.

Књиге за децу: *Игра за твоје плаве очи* (1959), *Телефон* (1963), *Глава коју сам тада имао* (1967), *Кувар за децу* (1968), *Изгубљени зоолошки врт* (1968), *На крилима лептира* (1973), *Свет од ћилибара* (1977), *Пет детектива* (1982), *Моја прва дуга* (1984), *Хајде да се играш са мном* (1985), и друге.

Љубомир ФЕЛДЕК

БАШТОВАНСКИ ДОЖИВЉАЈИ

Еј, какав сам ја баштован био!
Еј, какав сам ја баш ован био!

На зеленој планини
садио сам сланину.
Мислим: ако роди,
баш ће да нам годи.

Уместо сланине –
израсла је трава.
Гостима не прија
Ја је једем сам,
јер биљна је храна – здрава.

Комшија ми каже,
да се сувише мазим
(а старе истине важе)
баштован сам, треба да пазим,
ако ми на сваки грозд,
слети по један дрозд.

Узео сам пушку
и пуцао у те гроздове
да не позобају
моје дроздове.

Еј, какав сам ја баштован био!
Еј, какав сам ја баш ован био!

ЈОЗЕФ ПАВЛОВИЧ (Jozef Pavlovič), 1934, дуго година професор у Тренчину, после слободни уметник. Један од најпродуктивнијих словачких дечјих песника, чије се дело наслања пре свега на игру речи, загонетке и питалице.

Поезија за децу: *Код потока, код воде* (1957), *На пролећном сунцу* (1961), *Дуга шиљи бојице* (1977), *Куда су се сакрили маслачци* (1979), *Точкови ће нас однети* (1979), *Полица и њена поља* (1989).

Јозеф ПАВЛОВИЧ

МОРНАРСКА

Плаво небо испред брода
Плаво небо иза брода
Морнару.
Баш му лепо када хода,
кад подигне поглед горе –
види друго плаво море.

СУЗЕ

Зашто плачеш? Што си тужна,
Сузана?

–То ја само очи перем
сузама.

ХЕЛИКОН

Цврчцима се дивна прилика
пружа,
да у оркестар приме једнога
пужа.

Још увек не зна ни један
тон,
али на леђима носи –
хеликон.

ХЕЛИКОН = брег муза, четвртаст инструмент са 9 жица, данас највећи музички инструмент у војним музикама који свирач носи преко главе и рамена.

ЈАН ТУРАН (Ján Turan), 1932, аутор неколико књига поезије за одрасле. Оријентисан превасходно на дечју поезију. Дугогодишњи уредник књига и часописа за децу.

Дечја поезија: *Бела тишина* (1958), *Хајдемо иза врата, тамо су животиње* (1961), *Како се Мурко женио* (1971), *О чему сањају животиње* (1985), *Шта је мачор испрео* (1987), *Дај шапу* (1988) и друге.

Јан ТУРАН

ДРВО КОЈЕ ХОДА

Достојанствени краљ шумом лута,
у глави му два стабла заденута.

Расту, гранају се, високо пут небеса,
нико са њих плодове не отреса.

Ни краљ не бере воће са тог грања.
Носи стабла због лепоте и уживања.

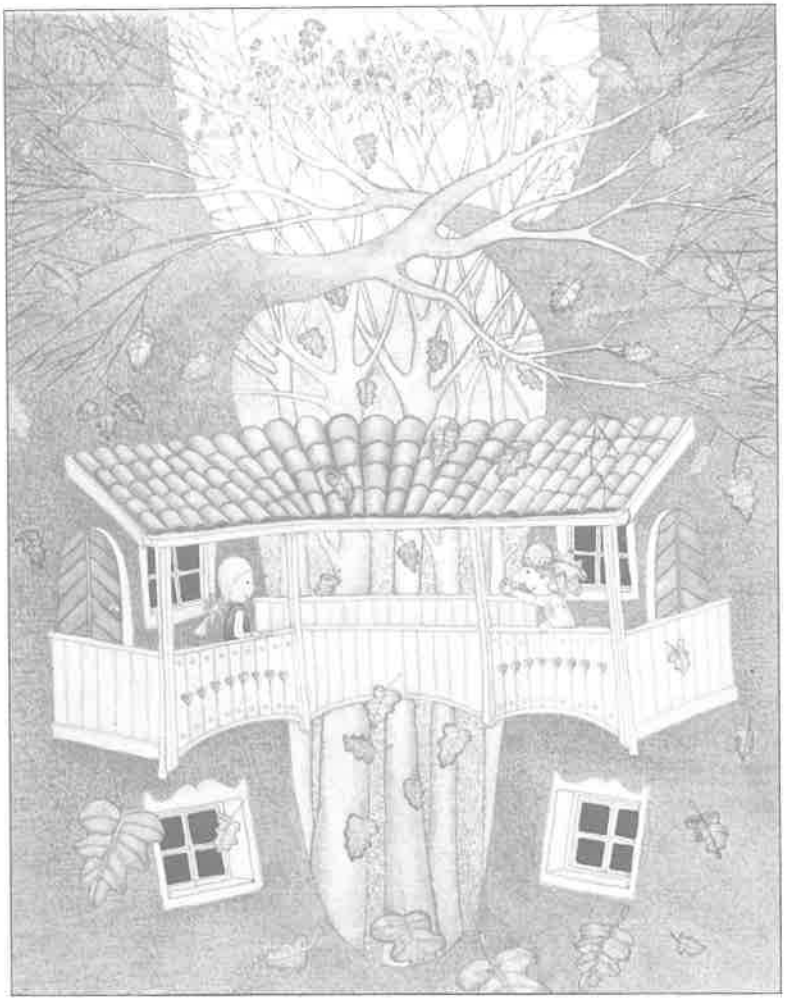

Илустрација: Франтишек БЛАШКО

ШЋЕФАН МОРАВЧИК (Štefan Moravčík), 1943, помало већ легенда родног Захориа /крај иза Малих Карпата према граници Моравске/, експериментални песник, прозни писац и истраживач у области језика. Први је у словачку дечју поезију унео калиграфске песме. Књиге за децу: *Ракете са златним репом* (1980), *Кикотиш* (1985), *Адам није у школи седео* (1988), *Ломијезик* (1989) и друге.

Шћефан МОРАВЧИК

ЗМАЈ

А
тај
змај
изненада
међу птице
стиже као гост.
И по овом небу лепом,
свима на радост
маше дугим
и помало
изломље
ним
ре
п
о
о
о
о
о
м

БУДИЛНИЦИ

У излогу сајџије
све се чује: "Така–тика!".
Запевало арије
двеста десет будилника

ôôôôôôôôôôôôôôôôôôôô
ôôôôôôôôôôôôôôôôôôôô
ôôôôôôôôôôôôôôôôôôôô
ôôôôôôôôôôôôôôôôôôôô
ôôôôôôôôôôôôôôôôôôôô
ôôôôôôôôôôôôôôôôôôôô
ôôôôôôôôôôôôôôôôôôôô
ôôôôôôôôôôôôôôôôôôôô
ôôôôôôôôôôôôôôôôôôôô
ôôôôôôôôôôôôôôôôôôôô

Млатарају ручицама,
диригенти тачни, мали.
Проверите и ви са нама
дал' смо добро избројали.

Шћефан МОРАВЧИК

ЛЕТИ, ЛЕТИ

Лети, лети, лети
лети ескадрила.
Погледајте, људи,
лепа плава крила.
Гледајте и
деку.....
Чим лет дека виде,
убеђује људе,
да ће брзо и он
баш пилот да буде.

Илустрација: Ондреј ЗИМКА

ДАНИЈЕЛ ХЕВЈЕР (Daniel Hevier), 1955, песник и издавач /његова приватна издавачка кућа ХЕВИ је једна од најуспешнијих у Словачкој/. Врло продуктиван и популаран аутор, после којег се, нажалост, у словачкој дечјој поезији није појавило ни једно значајније име. Књиге за децу: *Птице на игранци* (1978), *Не плази језик на лава* (1982), *Краљ вија зеца* (1985), *Фудбал са папучом* (1989), *Причалица* (1992) и друге.

Данијел ХЕВЈЕР

НОВО ОДЕЛО

Свако дете жели знати ово:
да ли би се свет могао
пресвући у одело
ново.

КАКО ИЗГЛЕДА ПЕСМА

Из позлаћене трубе
песма излази.

Израстају јој: очи,
нос,
уста,
образи.

Весело се на нас насмејала:
Трала,
трала,
тра–
ла–
ла–
ла–.

КИТ ДОМАЋИ

У акваријуму, код куће, имаш кита.
Да ли се некад питаш:
Да није усамљен мало?
Купи му још два – три друга,
колико би у акваријум стало.

Имаће са ким да се игра
и неће пропливати тек при крају.
Неће ти ваљда сметати
ако те у игри – испрскају!

Илустрација: Маја ДУШИКОВА

Данијел ХЕВЈЕР

УКУС МЕДВЕДА

Хтео сам да кажем свима,
какав укус медвед има.

Ишао сам у шуму
на
прс–
тима!

Кад, одједном, иза мене...
Ооооооооооооох!

М...
Ме...
Мед...
Медвед!

Тако ме је мило погледао,
као да би ме – опробао.
Не часећи ни час,
дадох петама – гас!

Какав је укус медведа – сад знам,
не морам ни да га погледам.
Има укус на страх,
на фрку, трку,
на прпу – бледу ко крпу
и на врисак: Ааааааааааааааааах!

СМРЗНУТИ КАПУТ

Нећу да цвокоћем овде
довека!

Обуците брзо
неког
човека.

ПТИЧЈЕ СВИРАЛЕ

Буди се цвеће са ливаде,
буде се птице,
скривене свирале
ваде.

Песма као перина
(ко се то тамо покрива ушима?)
земљу буди, прекрива,
дарове носи,
осмехе разлива,
ведри лице.

Тако миришу само пролеће
и љубичице.

САДРЖАЈ ДЕВЕТНАЕСТОГ ГОДИШТА

Алексић, Весна: ДОЛИНА СНОВА III, IV – 49

Блашковић, Ласло: НОВИ ОБРАСЦИ ДЕЧЈЕГ ГОВОРА III, IV – 27

Бранковић, Светлана: ДЕЦИ СА ОЗБИЉНОШЋУ III, IV – 41

Веселиновић, Биљана: АПЕЛ РАДЕТА ОБРЕНОВИЋА I, II– 53

Георгијевски, Христо: ПРИЧА ЗА СВА ВРЕМЕНА III, IV– 11

A tale for all times (summary) III, IV – 18

Ђорђевић, Драгомир: САДА ЋУ ВАМ РЕЋИ I, II – 35
ЛИФТ БОЈ I, II – 35
ГЛУМАЦ I, II – 35
ПЕКАР I, II – 36
ЛЕКАР I, II – 36
КАУБОЈ I, II – 37
САМОЗВАНИ ПИСАЦ I, II – 37

Ердељанин, Анђелко: СТРУЧЊАК III, IV – 28
ТАЈНА III, IV – 28
НЕЗГОДА III, IV – 29
РОДИТЕЉИ III, IV – 29
ЉУБАВ III, IV – 29
НА ЛЕТЕЋЕМ ћИЛИМУ III, IV – 29
ВЕТРОСЛАВ III, IV – 29
ТЕ-ВЕ ДЕДА III, IV – 29
ГЕНИЈАЛЦИ III, IV – 30
МАГАРАЦ У МАГЛИ III, IV – 30
ВАЂЕЊЕ III, IV – 30
МИШЕВНИ СИР III, IV – 30
ЂУБРЕТАР III, IV – 30
УЛИЦА ЗМАЈ ЈОВИНА III, IV – 30
ДЕЧЈА СТРАНКА III, IV – 30
ПЕСМА С МАРСА III, IV – 31
МУВАЊЕ III, IV – 31
СУКОБ ГЕНЕРАЦИЈА III, IV – 31
НЕМА ЛЕКА III, IV – 32

Живковић, Живан: ДРАЖ НОВИНЕ У ПОЕЗИЈИ ПОП ДУШАНА ЂУРЂЕВА I, II – 38
ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ–ПЕСНИК ХАИКУ ПОЕЗИЈЕ О ДЕЦИ И ЗА ДЕЦУ I, II – 43
СПОМЕНИЦА ЗМАЈЕВИХ ДЕЧЈИХ ИГАРА III, IV – 37

Животић, др Радомир: РЕАЛНО И ПОЕТИЧНО У ЛУКИЋЕВОМ СТВАРАЊУ III, IV – 19

Зубац, Перо:ШАНТИЋ И ДЕТИЊСТВО I,II – 27

Ићитовић, Јован: ПИСАЦ СА "КЉУЧЕМ ВЕДРИНЕ" III, IV – 48

Јовановић, Јован:
СРБСКА ЗОРА III, IV – 6
ПРОЛЕТНО ЈУТРО III, IV – 6
МАЛИ КОЊАНИК III, IV – 8

Јовановић, Бранко: САГА О ДЕТИЊСТВУ И МЛАДОСТИ I, II – 7

Belgrade novels of Dragan Lukić I, II – 14

Јоксимовић, Велиша:
НОВО СМЕШНО ЧУДО I, II – 48

Лукић, Драган: КЊИГА СЛАТКИХ РЕЧИ III, IV – 27

Љуштановић, Јован: БАЛКАНСКИ ЛОВАЦ У РАЖИ I, II – 45
МАМЕ И ТАТЕ, НЕ БОЈТЕ СЕ! III, IV – 23

Малешев, Светозар: ДЕЧЈИ ПРИЈАТЕЉИ (II) I,II – 16

Children's friends (I and II)I,II – 26

ДОСТОЈАНСТВО ПРВЕ ПЕСМЕ III, IV – 5

Мандић, Божидар:
ПОВРАТАК ПРИРОДИ III, IV – 33
ИЗБОР III, IV – 32
ПАС III, IV – 32
ДРВО НА ДРВЕТУ III, IV – 33
КАМЕН III, IV – 33
ТАДА III, IV – 33
НА ТРЕЋЕМ СПРАТАУ III, IV – 33
КАКО ЈЕ НАЈЛАКШЕ ИЗГУБИТИ КЉУЧ III, IV – 33
ШТА ЈЕ ЛАЖ III, IV – 33
НЕСПОРАЗУМ III, IV – 34
ПРАВЕ СЕСТРЕ III, IV – 34
ПРЕДВЕЧЕРЊА СЛИКА III, IV – 34

Минић, Владимир:
ДЕЧЈА ЗЕМЉА III, IV – 44

Обреновић, Раде: ДАВНИ РАЗГОВОР СА ДЕСАНКОМ МАКСИМОВИЋ I, II – 30

Огњановић, Драгутин: ОСЕЋАЊЕ ЖИВОТА – ОСЕЋАЊЕ ВРЕМЕНА I, II – 47

Петровић, Тихомир: РУЧАК НА НЕБУ III, IV – 43

Редакција часописа *Детињство*:
МЛАДОСТ ДЕТИЊСТВА I,II – 3

Chilhood 1993/94 (summary) III, IV – 57

Стојковић, Гордана: La revue des livres pour enfants III, IV – 53

ПРЕГЛЕД КЊИГА ЗА ДЕЦУ–ПРОЛЕЋЕ 1993III, IV – 54

ПРЕГЛЕД КЊИГА ЗА ДЕЦУ–ЛЕТО 1993. III, IV – 55

Шијачки, Оливера: ПУТ ДО ДЕЧЈЕ МАШТЕ III, IV – 46